

STRAFFUTMÅLING I SEDELIGHETSSAKER

Kandidatnummer: 526

Leveringsfrist: Onsdag 25. april 2007, kl. 12:00

Til sammen 17 995 ord

24.04.2007

”Man må på ingen måte forledes til å tro at et høyere straffnivå er løsningen på alle våre problemer. Når vi likevel har jobbet målbevisst for dette, er det fordi vi følte at det nivået som var skapt bidro til en ubalanse. (...) I voldtektssaker så vi at straffen lå opptil ett år lavere enn man fikk for et bankran med et relativt beskjedent utbytte. Vi var av den oppfatning at dette utfordret den tilliten rettspleien er helt avhengig av å ha i befolkningen.”

- Riksadvokat Tor Aksel Busch, Aftenposten januar 2006

Forord

I følge caplex.no betyr begrepet straffutmåling 'fastsettelse av straff innenfor den strafferamme loven setter for en straffbar handling'. Denne masteroppgaven handler om straffutmåling i sedelighetssaker. I de senere år er behovet for oppjustering av straffenivået i sedelighetssaker stadig oftere blitt debattert, både i media, blant politikere og i rettssystemet. Jeg håper med denne oppgaven å belyse noen sentrale sider ved dette viktige temaet. Tema er også valgt ut fra min generelle interesse for denne delen av strafferetten. Dessuten synes jeg at strafferettens mange avveininger gjør den spesielt levende. Mange dommer kan være vanskelige å forstå og ikke minst godta. Dommeren har imidlertid ofte en vanskelig oppgave, da han/hun skal ivareta både hensynet til allmennprevensjon og individualprevensjon. I dagens samfunn er det særlig hensynet til allmennprevensjonen som står sterkt. Man spør seg hvor streng straffen må være for å avholde potensielle lovbrøyttere fra å begå lignende handlinger. På den annen side må også straffen stå i et rimelig forhold til handlingens alvorlighetsgrad. Her også rettferdighetsbetraktninger viktige. Hva som er "rettferdig" er selvsagt et sterkt subjektivt og vidt begrep og kan ikke måles eller berammes på vitenskapelig grunnlag. Å si at én dom er rettferdig og en annen ikke, tjener liten hensikt da begrepet er så lite håndfast. Jeg vil likevel avslutningsvis ta inn noen rettferdsbetraktninger, da i sammenheng med folks alminnelige rettsfølelse.

Jeg vil benytte anledningen til å takke min veileder, for ærlig og konstruktiv veiledning.

Innholdsfortegnelse

<u>Innledning</u>	6
- Avgrensing av oppgaven	
- Oppgavens mål	
- Oppbygging av oppgaven	
- Metode	
<u>DEL I – STRAFFUTMÅLING</u>	8
1.1 Endringer i straffeloven vedrørende sedelighet, - et historisk tilbakeblikk	8
1.2 Hvor står vi i dag?	9
- En gjennomgang av Lund Busch Jakobsen-undersøkelsen av 2002	
1.3 Høyesteretts mening om straffenivået	11
1.4 Straffutmålingsmomenter	12
1.5 Forholdet mellom lovgiver og domstol	14
1.5.1 Samspillet mellom lovgiver og domstol – et eksempel	
<u>DEL II – CASESTUDIUM OG ANALYSE</u>	16
2.1 Casestudium basert på 133 Høyesterettsdommer avsagt i perioden 1994-2007	16
2.2 Komparativ analyse/drøftelse av avgjørelsene holdt opp mot signaler fra lovgiver	36
2.2.1 Er Høyesterett strengere eller mildere i sine dommer enn underrettene?	
2.2.2 Har straffeskjerpningen ved lov av 11. august 2000 nr. 76 vedrørende heving av minstestraft hatt den ønskede effekt?	
2.2.3 Følger Høyesterett opp Inst.S.nr.168 (1997-1998) der straffelovskomiteen forutsetter at hele strafframmen blir tatt i bruk og at domstolene ikke i for stor grad legger seg på nedre del av strafframmen når straffen utmåles?	
2.2.4 Fordelte sakene som resulterte i høyere eller lavere straffutmåling seg jevnt utover hele perioden med signaler fra Stortinget/lovgiver?	
2.2.5 Hvordan vurderer Høyesterett rettspraksis opp mot ny lovgivning?	
2.2.6 Hvordan vurderer Høyesterett verdien av forarbeider ved straffutmåling?	
2.2.7 Bærer straffutmålingen preg av at like handlinger straffes likt?	
2.2.8 Følger domstolene opp Stortingets/Lovgivers signaler?	
2.2.9 Hva er passende strafferamme for sedelighetsforbrytelser?	
2.2.10 Er straffutmålingen i dommene i konflikt med alminnelig rettsfølelse?	

<u>DEL III – KONKLUSJON OG AVSLUTNING</u>	41
3.1 Konklusjon	41
3.2 Avslutning	42
Litteraturliste	43
Liste over tabeller	44
Vedlegg	45

Innledning

Inndeling og avgrensning av oppgaven:

Sedelighetsforbrytelser kan systematisk sett deles i to grupper.

For det første er det forbrytelser mot den enkelte, slik som overgrep mot barn og voldtekt.

Denne delen av sedelighetsforbrytelsene vil granskes nærmere.

Den andre delen representerer krenkelse av allmenne interesser, slik som pornografi, men dette ligger ikke innenfor oppgaven.

Oppgaven vil heller ikke foreta en analyse av straffutmålingen i sedelighetssaker kontra annen straffutmåling, selv om dette vil bli nevnt. Den rettsosnologiske bakgrunnen for at vi i det hele tatt straffer faller også utenfor rammen for denne oppgaven.

Retningslinjene vedrørende oppgavens omfang gav heller ikke plass til å gjøre rede for om tingrettene/lagmannsrettene følger opp signalene fra lovgiver og Høyesterett (HR).

Oppgavens mål:

Oppgaven er for en stor del viet studiet av Høyesterettsdommer som omhandler straffutmåling i sedelighetssaker.

Å studere HR-dommer gir grunnlag for å få svar på om HR følger opp lovgivers signaler om strengere straffer i sedelighetssaker, da særlig med henblikk på endringsloven av 11. august 2000 nr. 76.

Oppgaven søker også å finne ut om straffutmålingen bærer preg av at like handlinger straffes likt.

Det er særlig sedelighetssaker som voldtekt iht. Straffeloven §192 og overgrep mot barn iht. Straffeloven §195 som denne oppgaven tar sikte på å redegjøre for praksis under. Dette dreier seg om overgrep mot forsvarsløse individer som i de fleste tilfeller får psykisk og noen ganger fysisk skade på sitt legeme for resten av livet. De senere årene har det særlig vært fokus på straffutmålingen i voldtektssaker og andre sedelighetsforbrytelser mot barn under 14 år. Strafferammene ble reletivt nylig revidert både for voldtekt og seksuelle overgrep mot barn. Dette gjør det ekstra interessant å undersøke disse to gruppene av sedelighetslovbrudd. Lovgiver har gitt uttrykk for at man ønsker å skjerpe straffene, og spørsmålet blir da om HR følger dette ønsket fra lovgiver. For å klargjøre dette faglig sett vil oppgaven ta utgangspunkt i sedelighetsdommer avsagt i HR sett over et 13-års perspektiv, også sett i relasjon til endringslov av 11. august 2000 nr. 76.

Oppbygging av oppgaven:

Først vil oppgaven gjøre rede for hvor vi står rent lovmessig. Det har som nevnt skjedd betydelige forandringer på området i de senere år.

Deretter vil en se på hvordan HR har fulgt opp og følger lovgivers retningslinjer. I forbindelse med det grundige studium av HR-praksis, ble det funnet nyttig å vise til underrettspraksis ved å trekke frem en del hovedpunkter i en undersøkelse gjennomført på oppdrag fra riksadvokaten av Henning Jakobsen og Henriette Lund Busch i 2001.

Den mest omfattende del av oppgaven er likevel de 133 HR-dommer som er valgt ut fra Rettstien i perioden 1994 til 2007, og som vil bli analysert og drøftet.

Metode:

Den anvendte metode er basert på et casestudium - studie av konkrete dommer – holdt opp imot signalene fra lovgiver om straffutmålingen. En slik kombinasjon vil gi et sikrest mulig resultat. Det bør påpekes at det at casematerialet spenner over 13 år (1994-2007) byr på utfordringer. Ved lov av 11. august 2000 nr. 76 ble kapitlet om seksualforbrytelser i straffeloven endret, slik at premissene for straffutmålingen (strafferammene) ble endret i løpet av den omhandlede perioden. Dette byr helt klart på en utfordring for en sammenlignende analyse.

DEL I - STRAFFUTMÅLING

1.1 Endringer i straffeloven vedrørende sedelighet, - et historisk tilbakeblikk

Da straffeloven av 1902 var 25 år gammel (1927), ble det foretatt en til dels omfattende revisjon av sedelighetskapitlet. Da, som i revisjoner av den senere tid, var bakgrunnen en utbredt kritikk av den praksis som ble fulgt i sedelighetssaker. Man hadde registrert en økning i ikke ønskede handlinger på dette området og mente økningen skyldes at man behandlet overtredene altfor mildt. Resultatet var at man besluttet å heve straffene, blant annet ble minimumsstraffen for voldtekt og utuktig omgang med barn under 14 år hevet fra 1 til 3 år. Nytt den gang var også at det ble fastslått at villfarelse med hensyn til alderen ikke skulle fritta for straff. Alderen ble med andre ord gjort til et rent objektivt straffbarhetsvilkår.

Historien forteller at det ikke gikk lang tid før bestemmelsene fra 1927 møtte kritikk. Kravet om høyere straffer førte til flere og flere tilfeller der den lovpålagte minimumsstraffen ble vurdert som for streng.

Gjentatte ganger uttalte dommerne at de hadde valgt mildere straffer om det hadde vært adgang til å velge det, og i praksis prøvde de å finne måter å unngå de høye minimumsstraffene på. Det hendte at retten frifant for straff - selv om skyldspørsmålet var opplagt. Andre ganger unnlot man å påtale handlinger som burde ha vært brakt inn for retten. I 1955 ble adgangen til å idømme betinget dom utvidet. Dette kan ses i forbindelse med de høye minimumsstraffene.

Man rettet også kritikk mot regelen om at villfarelse om alderen ikke skulle utelukke straff. Åtte år senere, i 1963, kom en ny revisjon i sedelighetskapitlet. Minimumsstraffen for voldtekt og utuktig omgang med barn under 14 år kom igjen ned på 1 år.

I 1992 ble det vedtatt en vesentlig skjerping av straffene for sedelighetsforbrytelser mot barn. Lovforarbeidene tilsa at det var særlig den kunnskap man hadde fått om skadevirkningene ved seksuelle overgrep mot barn som var bakgrunn for straffeskjerpelsen. Da tidligere erfaringer tilsa at det ikke var heldig å operere med høye minimumsstraffer, valgte man istedet å skjerpe maksimumsstraffene i de mest graverende tilfellene. Samtidig ble det gitt uttrykk for at straffenivået på dette området generelt burde heves. Utover 1990-tallet kom så en til tider heftig mediedebatt på området. Det ble fremsatt krav om snevrere rammer for hvilke forhold domstolene skulle kunne legge vekt på ved utmålingen av straff. I august 2000 kom endringene i minstestraftene for voldtekt og seksuell omgang med barn under 14 år. Forut for lovendringene hadde det i flere år vært reist kritikk mot domstolene om at det ble utmålt for lave straffer i visse typer sedelighetssaker. Minstestraftene skulle tvinge straffenivået opp.

I 'NOU 1997: 23 Seksuallovbrudd' er det foretatt en meget grundig og reflektert gjennomgang ved Seksuallovbruddsutvalget, som resulterte i en utredning avgitt 11. juli 1997. I årene som fulgte presset det seg frem et ønske om endring av straffelovens sedelighetskapittel. Så skjedde. Straffelovens kapittel 19 om seksualforbrytelser ble endret ved lov nr. 76/2000.

I 'NOU 2002: 4 Ny straffelov' heter det:

"Både i straffeloven og i den strafferettslige særlovgivningen finnes det mange eksempler på straffebud med strafferammer som synes lite gjennomtenkt eller dårlig tilpasset dagens situasjon. Dette gjelder både når strafferammen for det aktuelle lovbruddet veies mot

strafferammene for andre lovbrudd, og når strafferammen holdes opp mot straffenivået i rettspraksis.”

Noe av det man ble enige om, var at minstestrafen i de fleste paragrafene skulle oppheves med noen få unntak. Et av unntakene finnes i Straffeloven § 195, jfr. utkast § 28-6 om grov seksuell omgang med barn under 14 år. Det er tydelig at også dagens lovgivere ønsker å opprettholde vernet av barn. (I dag er den delen av paragrafen som sier at; ”Villfarelse om alder utelukker ikke straffeskyld”, tolket av HR slik at vi er på linje med EU-normen, jfr. Rt-2005-833)

1.2 Hvor står vi i dag?

Lund Busch og Jakobsen har blant annet undersøkt utviklingen av straffutmåling for seksualiserte overgrep mot barn og voldtekt i perioden 1985-2001. Studiet er svært omfattende, men siste halvdel av den er like fullt interessant da den ikke bare sier noe om hva som har betydning for utmåling av straff, men også retter et sterkt fokus på de endringer som er skjedd med straffens lengde i perioden 1994-2001. En del av undersøkelsen gikk på underrettspraksis (by- og herredsrett, nå tingrett). Samtlige 87 by- og herredsretter ble tilskrevet og ble bedt om å sende inn alle straffesaker fra november måned 2001.

Fordelingen av sak og kjønn var som følger:

Tabell 1:

Type sak	Herredsrett	Byrett	Totalt
Voldtekt	6	5	11
Utuktig omgang med barn	9	3	12

Tabell 2:

Kjønn på tiltalte	Menn	Kvinner	Totalt
Voldtekt	11	0	11
Utuktig omgang med barn	12	0	12

Undersøkelsen fant at kjønnsfordelingen blant de dømte er slik man kan forvente med utgangspunkt i at det her er snakk om de ovennevnte områdene.

Går vi tilbake i tid til starten av 1980-tallet og ser frem til i dag, er det som først møter en den markante økningen av etterforskning av sedelighetslovbrudd. Det ble videre pekt på at gruppen sedelighetslovbrudd totalt sett økte med 371% fra 725 i 1980 til 2689 i år 2000. Årsaken til dette er nok at mørketallene er blitt lavere. Det er intet i samfunnet ellers som skulle tilsi at det begås flere sedelighetsforbrytelser i dag enn for vel 20 år siden. Det som imidlertid har skjedd, er at samfunnet i vesentlig grad har fått øynene mer opp for problemet den seksualiserte volden utgjør, slik at det er rettet et sterkere fokus mot å straffe personer som gjør seg skyldig i slike handlinger.

I tråd med dette har lovgiver hevet strafferammene slik at fengsel i 21 år, som er lovens strengeste straff, kan idømmes ved visse grove former for voldtekt og visse former for

seksuelle overgrep mot barn under 14 år. Ved den siste revisjonen av straffelovens kapittel om sedelighetslovbrudd i august 2000 ble blant annet minstestraffene for visse typer voldtekt og seksuell omgang med barn under 14 år hevet fra 1 til 2 år.

Voldtektsbestemmelsen sier, ifølge Straffelovens § 192, at den som:

"a) skaffer seg seksuell omgang ved vold eller ved truende atferd, eller

b) har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, eller

c) ved vold eller ved truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre tilsvarende handlinger med seg selv"

straffes for voldtekt med fengsel inntil 10 år. Dersom den seksuelle omgangen var samleie er minstestrafen fengsel i 2 år. Og ved visse skjerpene omstendigheter økes strafferammen til fengsel inntil 21 år."

Skyldkravet var inntil august 2000 forsett, se straffelovens § 40. Fra dette tidspunkt kan også grove uaktsomme voldtekter straffes. Det fremgår av § 192 siste ledd som sier:

"Den som ved grov uaktsomhet gjør seg skyldig etter første ledd, straffes med fengsel inntil 5 år."

Nedenfor presenteres en tabell som viser den utmålte straff i voldtektssaker fra november 2001.

Tabell 3:

Nummer	Dager ubetinget	Dager betinget	Før/etter lovendring
1	365	395	Etter
2	365	547	Etter
3	639	0	Før
4	730	0	Før og etter
5	850	0	Etter
6	912	0	Før
7	1034	0	Etter
8	1095	0	Etter
9	1277	0	Før
10	1460	0	Etter
11	1642	0	Etter

Det fremgår av tabellen at de utmålte straffene for voldtekt varierer mye. Dette er grunnet at grovheten i voldtektene varierer meget. Det vil føre for langt å gå inn på hver enkelt sak. Likevel kan bemerkes at begge de betingete dommer var *etter* lovendringen.

Det neste området Lund Busch og Jakobsen tok for seg var seksuell omgang med barn under 14 år.

De 12 sakene som her gjennomgås handler alle om brudd på straffelovens § 195 1.ledd som lyder:

"Den som har seksuell omgang med barn under 14 år, straffes med fengsel inntil 10 år. Dersom den seksuelle omgangen var samleie, er straffen fengsel i minst 2 år."

Her presenteres en tabell som viser utmålt straff i saker om seksuell omgang med barn under 14 år. Sakene er fra november 2001.

Tabell 4:

Nummer	Dager ubetinget	Dager betinget	Før/etter lovendring
1	213	243	Før*
2	274	0	Før
3	274	274	Etter*
4	304	0	Før
5	365	0	Før
6	365	0	Før*
7	365	395	Etter*
8	456	0	Etter
9	852	0	Før*
10	913	0	Før*
11	913	0	Før*
12	1460	0	Før*

* Saker som dreier seg om samleie jfr., samleiedefinisjonen i § 213 som omfatter både oralt, analt- og vaginalt samleie.

Det fremgår av tabellen ovenfor at straffene for brudd på straffelovens § 195 1. ledd varierte sterkt. Fra deldom på 1 år og 3 måneder der 7 måneder ble gjort betinget, til en ubetinget fengselsstraff på 4 år. Den store variasjonen i straffutmålingen kan i første rekke tilbakeføres til forskjeller i handlingenes alvorlighetsgrad. Lund Busch/Jakobsen konkluderte med at det var skjedd en økning i straffenivået i sedelighetssaker i den perioden undersøkelsen omfatter. Den samme konklusjonen kan trekkes fra domsmaterialet omhandlet i denne oppgaven.

1.3 Høyesteretts mening om straffenivået

I Innst.O. nr. 206 (1994-95), s. 2 og 3, kommer det frem at et flertall i Justiskomiteen synes å mene at straffenivået i voldtektssaker generelt er for lavt. Disse signalene ser det ut til å ble fanget opp av HR, da førstevoterende samme år (1994), langt på vei sa seg enig. I Rt. 1994, s. 1552, uttalte førstevoterende:

«...[u]t fra rettferdstanker - tanker om forholdsmessighet mellom skadevirkninger og straff for ulike lovbruddstyper - mener jeg det kan være grunn til å høyne straffenivået for noen typer voldtektssaker. ...»

Innledningsvis i dommen hadde førstvoterende enkelte bemerkninger om gradvise endringer av straffnivået:

«Det er utvilsomt at ikke bare lovgiveren, men også Høyesterett, har en oppgave når det gjelder å sikre at straffnivåene for forskjellige lovbruddstyper er avpasset til hverandre, og står i et rimelig forhold til blant annet skadevirkningene ved de straffbare handlinger det gjelder. Men hensynet til forutseelighet - jf prinsippet i straffeloven § 3 - taler for at domstolene er varsomme med å endre straffnivået i store sprang. Det bør normalt bare være tale om at straffnivået jevnlig tilpasses samfunnsforholdene til enhver tid. Man må også ta i betraktning at både ulike begrunnelser for straffen og ulike tradisjoner har vært med å fastlegge straffnivået ved forskjellige typer av lovbrudd.»

Vi ser ut fra dette at HR føler at den har en oppgave når det gjelder å sikre at straffnivået står i et rimelig forhold til skadevirkningene. Før vi går videre for å se på om HR følger opp sine uttalelser om strengere straffer i praksis, skal vi kort se litt på hvilke momenter HR legger til grunn ved utmålingen.

1.4 Straffutmålingsmomenter

I straffeloven er det bare én bestemmelse, § 100, som sier nøyaktig hvilken straff som skal idømmes. Denne bestemmelsen rammer drap eller forsøk på drap på Kongen eller regenten, og straffen er fengsel i 21 år.

Ved krenkelse av alle andre straffebud vil det skje en skjønnsmessig utmåling. De enkleste bestemmelsene gir en viss veiledning om hvor straffen bør ligge, og noen straffebud inneholder også minimumsstraff.

Professor Johs. Andenæs sier følgende om utmålingen av straff:

«Med de rommelige strafferammer i vår lov, den vide adgangen til å gå under minimum ved formildende omstendigheter og adgangen til å gi betinget dom, blir prinsippene for straffutmålingen av største betydning. Tiltaltes skjebne avhenger ikke bare av svaret på skyldspørsmålet; vel så viktig er det hvilket punkt på straffeskalaen dommeren blir stående ved, f.eks. ved 14 dager betinget eller 6 år ubetinget.»¹

Professor Ståle Eskeland ved Det juridiske fakultet i Oslo skriver at likhetsprinsippet gir seg to utslag i strafferetten. For det første innebærer det at loven skal tolkes på samme måte i alle saker. For det andre at handlinger med omtrent samme grad av straffverdighet skal behandles noenlunde likt.² I norsk rett er hovedreglen at straffutmålingen er fri innen de rammene som følger av de enkelte bestemmelsene. Dette betyr selvsagt ikke at det er opp til den enkelte dommeren å legge vekt på hvilket som helst argument han eller hun synes er godt. Dommerens personlige anti- og sympatier skal således stå helt utenfor den rettslige vurderingen. Rettspraksis har da også blitt mye mer tilgjengelig slik at den dommer som er i tvil kan støtte seg på tidligere avgjørelser - og forhåpentligvis sikre en mer ensartet rettspraksis.

---

¹ Alminnelig strafferett. Johs. Andenæs, 1999, s.411

² Strafferett. Ståle Eskeland. 2006, s.421 flg.

To juridiske kjemper, Andenæs og professor Jon Skeie, ser litt forskjellig på hvordan man skal vurdere en saks momenter.

Skeie deler momentene inn i to grupper: ³

- 1) Omstendigheter ved handlingen, både subjektive og objektive.
- 2) Etterfølgende kjensgjerninger, både subjektive og objektive.

Andenæs deler inn momentene noe annerledes. Han opererer med tre hovedgrupper: ⁴

1. Gradering etter handlingens objektive grovhet. Blant annet skadens størrelse og handlingens farlighet.

2. Gradering etter gjerningsmannens subjektive skyld. Under dette punktet kommer blant annet graden av forsett eller uaktsomhet, motivet, ungdom og høy alder, tidligere vandel, intelligens og oppvekstforhold.

3. Straffutmålingsmomenter utenfor selve handlingen. Her er det mange momenter som kan få betydning: Anger, forsøk på å gjøre det godt igjen, tilståelse, en alminnelig god vandel etter handlingen, lang tid før handlingen ble påtalt og at soning av straffen ville virke særlig hardt.

Dette er vesentlige momenter, men Andenæs peker også på at det må legges vekt på det alminnelige straffutmålingsnivået. Her er hovedreglen at underretten følger linjene HR trekker opp, men også betydningen av individualprevensjon - og særlig allmennprevensjon, ville veie tungt på vektskålen ved straffutmålingen.

Vi ser her at vi har tre sentrale momenter:

- 1) Regler om straffutmåling.
- 2) De enkelte straffutmålingsmomentene.
- 3) Hensynet til straffens formål.

I en Nordisk utredning fra 1984 om straffutmåling beskrives forholdet mellom straffens formål og straffens utmåling slik:

«Fastsettelsen av straffen i det konkrete tilfelle kan ikke skje isolert fra de formål som hele straffesystemet tar sikte på. Gjennom straffesystemet tar samfunnet sikte på å begrense omfanget av sosialt uønskede handlinger gjennom allmennprevensjon og individualprevensjon. Men samfunnet ønsker ikke å forhindre kriminalitet for enhver pris. Forestillinger om rettferdighet og humanitet setter grenser for bruken av straff.»⁵

Av dette ser man at HR har en rekke ting å ta hensyn til ved straffutmålingen.

---

³ Strafferettens alminnelige del. Jon Skeie, 1937, s. 579

⁴ Alminnelig strafferett. Johs. Andenæs, 1999, s. 413-425

⁵ NOU 1984:2, s. 39

1.5 Forholdet mellom lovgiver og domstol

I 1748 utgav den franske forfatteren Montesquieu boken ”Lovenes ånd”. Her snakket han om hvor viktig det var at ikke all makt ble samlet på en hånd. Heller, mente han, burde den bli tredelt. Vår konstitusjon hviler på maktfordelingsprinsippet, den trekker opp hvordan makten i Norge skal fordeles på statsmaktene.

I Norge har vi tre statsmakter, og deres makt er:

Stortinget	Den lovgivende- og bevilgende makt
Regjeringen	Den utøvende makt
Domstolene	Den dømmende makt

Konstitusjonen vår skiller altså den *lovgivende* og den *dømmende* makt. Gjennom strafferammene angir lovgiver grunnpremissene for hvilke straffer som kan - eller skal - utmåles av domstolene. Strafferammene må derfor vurderes sammen med den straffutmålingen de i det praktiske liv skal danne grunnlag for. Man kan si at lovgiver opererer på et generelt nivå, mens domstolene løser konkrete saker. Høyesterettsjustitiarius Tore Schei er klar på at det er Stortinget som skal påvirke straffenivået gjennom lovgivningen.⁶ Deretter er det domstolenes oppgave å følge opp Stortingets signaler.

I praksis er forholdet mer komplisert enn som så. I USA vet vi at domstolene, med HR i spissen, har en meget viktig politisk funksjon. Også i Norge har det blitt hevdet at HR har vært et viktig politisk instrument, jfr. den lange - og til tider ganske intense debatten mellom professor Jens Arup Seip og Andenæs - som det ikke er rom for å diskutere i denne oppgaven. Signalene fra disse to statsmakter går begge veier. Et praktisk eksempel: Når media (ofte kalt den fjerde statsmakt) gjennom fjernsyn, aviser og Internett kringkaster sitt budskap om at straffene er for lave, noe som helt klart er med på å nøre opp under folks ønske om høyere straffer, er dette med på å øke signalfrekvensen mellom lovgiver og domstol. Noen ganger kan lovgiver være ganske direkte med domstolene. I Innst.O.nr 92 (1999-2000) sies det:

”Komiteen viser til sine tidligere merknader om nivået på straffutmålingen, blant annet i Innst.S.nr.168 (1997-1998). Komiteen understreker at straffutmålingen i sedelighetssaker er for lav, og komiteen mener det fortsatt er ønskelig å skjerpe straffutmålingen. Komiteen forventer at domstolene følger opp komiteens merknader, og vil understreke at hensynene til ofrene og alvoret i forbrytelsen må veie tyngre enn tiltaltes krav på forutsigbarhet og likebehandling i forhold til tidligere domsavsigelser i sammenlignbare saker. Komiteen understreker at den idømte straff gir signaler om hvor alvorlig samfunnet ser på en handling, og komiteen mener det blir helt galt når så krenkende handlinger som seksuelle overgrep/voldtekter straffes mildere enn for eksempel økonomiske forbrytelser. Komiteen er av den oppfatning at personlige krenkelser er vel så skadelige og straffverdige som forbrytelser med økonomisk innhold. (...) Komiteen er enig i at strafferammene er vide, men forutsetter at hele strafferammen blir tatt i bruk, og at domstolene ikke i for stor grad legger seg på nedre del av strafferammen når straffen utmåles.”

---

⁶ Intervju med Aftenposten desember 2005

Komiteens innstilling førte til endring i straffelovens kapittel 19. i august 2000. HR viser direkte til denne endringsloven i en rekke tilfeller. Se for eksempel Rt-2002-1210 (nr 68.), Rt-2002-1295 (nr.70.), Rt-2003-128 (nr.76.), Rt-2003-214 (nr.79.), Rt-2003-625 (nr.84.), Rt-2003-1248 (nr.87.) og Rt-2003-1561 (nr.89.). (Nummereringen er min egen i henhold til hvilken plass de har i casestudiet.)

Dette er noen utvalgte eksempler på at lovgivers signaler er kommet til uttrykk i HR-dommer. Det må likevel sies at i de nevnte dommene gikk avgjørelsene begge veier, straffene ble både mildere og strengere. HR utviser med dette en selvstendighet og nekter å la seg lede blindt av lovgiver. Signalene fra lovgiver er likevel klare; straffnivået i sedelighetssaker skal *opp*.

1.5.1 Samspillet mellom lovgiver og domstol – et eksempel

I kapittel 1.5 er det lagt vekt på at det er lovgivers oppgave å instruere domstolene: Det er hovedreglen. Unntaksvis forekommer det imidlertid et samspill mellom institusjonene. Ballen spilles noen ganger tilbake igjen til lovgiver fra domstolene. Dialogen som skapes mellom lovgiver og domstol er med på å tydeliggjøre endringsbehov i lovene.

Et eksempel:

På det strafferettslige felt kom justiskomiteen i Innst. O. nr. 206 (1994-95) med et utspill som HR fanget opp. Ballen ble spilt direkte tilbake til lovgiver i Rt-1994-1552, hvor det ble uttrykt et behov for heving av straffnivået for denne type voldtekt. Samspillet endte med endringsloven av august 2000, jf. Straffeloven Kap.19.

DEL II – CASESTUDIUM OG ANALYSE

Den beste og sikreste måten hvorpå å studere straffutmåling over tid er her valgt å være et kronologisk casestudium. Det er foretatt en grundig gjennomgang av 133 HR-dommer med hensyn til straffutmåling og hvordan HR begrunner sine avgjørelser. Oppgavens ramme begrenser mengden tekst, derfor er noen av dommene plassert i vedlegget, mens de av HR-dommene som har større oppgavemessig verdi er mer utførlig drøftet og presentert i casestudiet.

2.1 Casestudium av 133 HR-dommer avsagt i perioden 1994-2007

1) Rt-1994-1552. 52-årig, tidligere ustraffet mann ble idømt to år ubetinget fengsel for to overtredelser av straffeloven §192 første ledd, 1. straffalternativ. Førstevoterende responderer på aktors anførsel om at straffene bør heves i voldtektssaker. Voldtekt er å anse som et økende samfunnsproblem.

Det er utvilsomt ikke bare lovgiveren, men også HR, som har en oppgave når det gjelder å sikre at straffenivåene for forskjellige lovbruddstyper er avpasset til hverandre, og står i et rimelig forhold til blant annet skadevirkningene ved de straffbare handlinger det gjelder, jfr. kapittel 1.4 i oppgaven.

Neste punkt er forutsigbarhet. Prinsippet i straffeloven § 3 taler for at domstolene er varsomme med å endre straffenivået i store sprang. Det bør normalt være slik at straffenivået jevnlig tilpasses samfunnsforholdene til enhver tid. Dernest pekes det på kriminalstatistikken og på de store mørketall rundt voldtekt.

Vern om verdier er neste punkt. Førstevoterende fortsetter med å si:

”De verdiene som blir krenket spesielt ved enkelte former for voldtekt, bør ha et sterkt vern i vår straffelovgivning. Ut fra rettferdstanker - tanker om forholdsmessighet mellom skadevirkninger og straff for ulike lovbruddstyper - mener jeg det kan være grunn til å høyne straffenivået for noen typer av voldtektssaker. Men jeg vil understreke at voldtektssaker er ytterst forskjellige, og at hver sak må vurderes for seg.”

Med dette sies mellom linjene at HR forbeholder seg retten til å foreta en helhetsvurdering av saken og deretter avsi en passende dom i tråd med rettspraksis og lovgivers ønsker.

2) Rt-1994-1598. Omhandler en mann som var dømt av lagmannsretten til fengsel i 3 år og 6 måneder for overtredelse av straffelovens §§ 195 og 196. Det ble uttalt at det ikke er grunn til å se mindre strengt på overgrep fra samme kjønn som overgrep fra motsatt kjønn. Likevel kom en samlet HR til denne konklusjonen:

”Selv om de straffbare handlingene er meget grove, er lagmannsretten etter min mening kommet noe høyt i straffutmålingen ut fra rettspraksis på dette området når det ikke foreligger incest eller incestliknende forhold. Jeg finner at anken bør tas til følge, slik at straffen settes til fengsel i 3 år.”

Straffen ble redusert med et halvt år, på bakgrunn av den da foreliggende rettspraksis. HR krever klar hjemmel for å fravike gjeldende praksis.

3) Rt-1994-1679. En 42 år gammel mann var av en enstemmig lagmannsrett, jf. LE-1994-6, dømt for overtredelse av §§ 195, 196 og 198, til fengsel i 1 år og 10 måneder for over en periode på 3 år å ha seksuelt misbrukt en gutt han var støttekontakt for. Det ble anket over straffutmålingen. HR opprettholdt dommen og argumenterte med at misbruket hadde foregått over en periode på 3 år og at den misbrukte hadde fått store psykiske skadevirkninger.

4) Rt-1994-1679. En 60-årig, tidligere straffet mann ble i lagmannsretten idømt 3 år ubetinget fengsel for overtredelse av straffeloven § 195 første ledd 2. straffalternativ og straffeloven §196. Mannen hadde misbrukt sin niese. Hun hadde fått skolegangen ødelagt og slet med store ettervirkninger av misbruket. Lagmannsretten uttalte i sin dom, LE-1994-322: "Ved straffutmålingen legger retten i skjerpene vekt på at det er tale om et vedvarende misbruk i form av samleier som startet da fornærmede var rundt 10 år gammel." Denne bemerkningen sluttet HR seg positivt til og stadfestet dommen.

5) Se vedlegg.

6) I Rt-1995-523 ble en 28-årig tidligere bøtelagt mann idømt 120 dager fengsel hvorav 90 dager betinget samt to års prøvetid, for overtredelse av straffeloven §212 første ledd nr. 3 jfr. annet ledd 2. og 3. punktum. HR viste til Rt-1993-1494 og idømte også oppreisning. Om straffutmålingen uttalte førstevoterende: "Under anken over straffutmålingen er anført at straffen i sin helhet bør gjøres betinget. Dette er jeg ikke enig i. Det dreier seg om en meget krenkende handling. Domfelte har påberopt seg psykiske problemer, men jeg kan ikke se at det som er påberopt for så vidt tilsier at straffen i sin helhet bør gjøres betinget." Byrettens dom ble opprettholdt.

7) Se vedlegg.

8) Rt-1995-801. En 39-årig, tidligere straffet mann ble idømt fengsel i ett år og tre måneder, hvorav seks måneder betinget, for overtredelse av straffeloven §192, første ledd, 2. straffalternativ. Voldtekten skjedde i forbindelse med uoverensstemmelse med samboeren der fornærmede hadde gitt uttrykk for at hun ønsket å gjøre slutt på samboerforholdet som hadde vart i åtte år. Tiltaltes anke over straffutmålingen førte frem. HR satte ned straffen ved å gjøre 6 måneder av den betinget. Grunnen var at man ikke mente voldtekt i et samboerforhold har samme alvorlighetsgrad som voldtekt av en fremmed person.

I NOU 2003: 31 uttales det om denne saken:

"I voldtektssaker har det flere ganger i rettspraksis (for eksempel i Høyesteretts dom i Rt. 1995 s 801) blitt slått fast at det er mindre belastende å bli voldtatt av en person du har hatt seksuell omgang med tidligere, enn en person som du ikke kjenner på forhånd. Dette har også gjenspeilet seg i straffeutmålingen, som normalt har ligget lavere i saker der partene har eller har hatt et seksuelt forhold enn i saker der partene er ukjente for hverandre. Det er etter utvalgets skjønn uheldig at voldtekt i nære relasjoner behandles mildere enn andre voldtekter. Når kvinner utsettes for voldtekt av en mann hun har levd sammen med eller lever sammen med, er dette en alvorlig integritetskrenkelse. Det er viktig at domstolene gjennom sin straffutmåling anerkjenner dette, og ikke lager systemer med «ekte» (overfall) og «uke» (bekjentskap) voldtekter." NOU-en er 8 år yngre enn dommen, men den viser klart en skjerpene holdning til overgrep, enten begått av en bekjent eller en ukjent gjerningsmann. Dommen ble avsagt under dissens (3-2.), de to kvinnelige HR-dommerne Coward og Holmøy var for en strengere straff en det rettens mannlige flertall bestemte.

9) Rt-1995-882. En 38-årig mann, tidligere ustraffet, ble idømt ubetinget fengsel i fire år og seks måneder for bl.a. samleie med samboers datter (straffeloven §195, §196 og §209) samt for medvirkning til samboerens utuktige omgang med naboens datter. Samboeren, en 39-årig tidligere ustraffet kvinne, ble idømt ubetinget fengsel i ett år og to måneder for som hovedperson å ha forgått seg overfor naboens datter (straffeloven §196 og §193). Mannens anke over straffutmålingen ble forkastet, for kvinnens del ble straffen satt ned til 1 år og 2

måneder. Dommer Backer skrev at det ikke hadde vært mulig å finne noen sammenlignbar rettspraksis. Straffutmålingen ble derfor resultat av en helhetsvurdering. Til støtte for avgjørelsen ble det vist til Rt-1991-1537 og Rt-1993-1157. Nedsettingen av straffen er derfor å betegne som en mer skjønnsmessig avgjørelse av dommeren og lite i tråd med målsettingen om at straffer for sedelighetsforbrytelser bør skjerpes.

10) Rt-1995-891. 56-årig mann, tidligere straffet bl.a. fire ganger for overtredelse av straffeloven §212, ble på ny dømt for overtredelse av straffeloven §212. Overtredelsen var ikke grov. Straffen ble fastsatt til seks måneder ubetinget fengsel. Sikring etter straffeloven §39 ble ikke idømt av HR, idet en slik reaksjon ville være uforholdsmessig. Straffen ble redusert vesentlig. For det første setter HR ned straffen fra 9 til 6 måneder. For det andre opphever de byrettens dom på 5 år sikring. HR mener opphold ved sikringsinstitusjon ikke vil være formålstjenelig selv om sikrede har begått slike lovbrudd ved flere tidligere anledninger og at gjentakelsesfaren så absolutt eksisterer. Her er det naturlig å spørre: Har ikke samfunnet krav på vern mot slike individer? Hva skal veie tyngst? Friheten til ett personlig individ, eller samfunnets trygghet?

11) Rt-1995-1001. 24-årig mann, nesten 22 år på gjerningstiden, tidligere straffet, ble idømt ubetinget fengsel i ett år og seks måneder for ha voldtatt en 15 1/2 år gammel pike (straffeloven §192 første ledd 2. straffalternativ, og straffeloven §196). Jenta hadde i noen grad et forhold til domfelte.

Denne saken er spesiell, for det første refereres det direkte til Rt-1994-1552 når førstevoterende sier:

”Når det gjelder det alminnelige straffenivå i voldtektssaker - som har vært berørt av aktor også i den foreliggende sak - viser jeg særlig til Høyesteretts dom inntatt i Rt-1994-1552. Det er her uttalt at det ut fra hensyn som førstvoterende redegjør nærmere for, kan være grunn til å høyne straffenivået for noen typer av slike saker. Men det understrekes at voldtektssaker er ytterst forskjellige, og at hver sak må vurderes for seg. Det pekes også på at hensynet til forutselighet tilsier at domstolene er varsomme med å endre straffenivået i store sprang. Disse synspunkter må være retningsgivende også i den saken Høyesterett nå har for seg.”

Lagmannsretten hadde dømt siktede til fengsel i 1 år og 6 måneder, hvorav kun 120 dager av denne tiden ubetinget i fengsel. Resten av straffen var gitt med to års prøvetid. HR skjerper straffen betraktelig når det bestemmes at hele straffen skal gjøres ubetinget. Det er tydelig Rt-1994-1552 begynner å feste seg. Grunnen til skjerpelsen oppgis til å være at ettervirkningen hos fornærmede er både langvarige og sterke.

12) Se vedlegg.

13) Rt-1995-1036. 40-årig, tidligere straffet mann ble idømt ubetinget fengsel i to år og seks måneder for overtredelse av straffeloven §195 første ledd 2. straffalternativ, jfr. §213, straffeloven §195 første ledd 1. straffalternativ, §196 og §209. Tiltalte hadde misbrukt sin samboers datter fra hun var vel 13 år til hun var 16 år. Agder lagmannsrett gav han 3 år ubetinget fengsel. Tiltaltes anke over straffutmålingen førte frem. Straffen ble satt ned til 2 år og 6 måneder. Forsvareren hadde vist til tidligere rettspraksis og sagt at lagmannsrettens dom var uforholdsmessig streng. Førstevoterende uttalte at senere HR-avgjørelser gir strengere straffer enn de avgjørelsene forsvareren har vist til, og la også vekt på den skjerpning av straffeloven §195 annet ledd som fant sted ved lov av 22. mai 1992. På bakgrunn av dette kan det at straffen ble satt ned, bare forklares med at førstevoterende ikke følte at hjemmelen var

god nok for å idømme tre års fengsel, og anså to år og seks måneder som mer riktig ut fra rettspraksis.

14) Rt-1995-1215. 28-årig, tidligere straffet mann ble idømt ubetinget fengsel i 1 år og 8 måneder for overtredelse av straffeloven §192, første ledd, 1. straffalternativ. Han hadde overfalt og utøvet voldtektshandling overfor en 62-årig kvinne. Han var tidligere straffet for å ha antastet for ham ukjente kvinner på offentlig vei i utuktig hensikt. I dommen vises det til bemerkningene i Rt-1994-1552 om de synspunkter som må være bestemmende ved straffutmålingen i voldtektsaker av ulik karakter. Resultatet ble at dommen fra herredsretten på 1 år og 6 måneders fengsel ble skjerpet ytterligere 2 måneder.

15) Se vedlegg.

16) Se vedlegg.

17) Se vedlegg.

18) Rt-1996-148. 36-årig, tidligere straffet mann ble idømt ni måneder ubetinget fengsel for utuktig omgang og atferd overfor mindreårige (straffeloven §195 første ledd 1. straffalternativ og §212, første ledd nr. 3). Domfeltes psykiske problemer og hensynet til en pågående poliklinisk behandling, kunne ikke gi grunnlag for en helt eller delvis betinget reaksjon. Dette ble uttalt i forbindelse med at den primære straffen fra lagmannsretten var samfunnstjeneste og ikke ubetinget fengsel. Straffen ble hevet ganske drastisk fra 270 timer samfunnstjeneste til ubetinget fengsel i 9 måneder. HR forklarer hvorfor samfunnstjeneste ikke kunne være formålstjenelig i denne saken: "Det kan i slike tilfeller ikke være grunnlag for å benytte samfunnstjeneste som alternativ til ubetinget fengsel, jf Rt-1992-1218 og Rt-1993-1516. Dette ville medføre en vesentlig utvidelse av anvendelsesområdet for samfunnstjeneste. I de tilfeller det straffbare forhold, domfeltes personlige forhold, tidsforløpet og omstendighetene for øvrig tilsier en mildere reaksjon, bør det etter min mening utmåles en helt eller delvis betinget fengselsstraff, jf eksempelvis Rt-1992-1717." Denne klargjøringen av når samfunnsstraff anses formålstjenelig er å anse som et klart prejudikat for senere avgjørelser i HR så vel som i de lavere rettsinstanser.

19) Rt-1996-216. 36-årig, tidligere straffet mann ble idømt ubetinget fengsel i 2 år og 3 måneder for utukt mot tre piker i alderen fra fem til 10 år (straffeloven §195 og §212). Domfelte anket over straffutmålingen. HR uttaler som lagmannsretten at utuktige overgrep mot barn må medføre en streng straffereaksjon og uttaler at forarbeidene til endringsloven av 22.mai 1992 nr 49 gir klart uttrykk for at lovgiver ønsker en skjerping av straffutmåling i slike saker. Likevel fant HR lovanvendelsen for streng og lot anken føre frem. Lagmannsrettens straff ble satt ned fra 2 år og 9 måneder til 2 år og 3 måneder. Igjen ser vi at HR føler at de mangler klar hjemmel for å avvike tidligere rettspraksis på området. Forarbeider til en endringslov anses ikke som hjemmel god nok for å heve straffnivået.

20) Se vedlegg.

21) Rt-1996-362. 42-årig, tidligere straffet mann var av Agder lagmannsrett idømt ubetinget fengsel i 1 år og 8 måneder for overtredelse av straffeloven §192 første ledd 2. straffalternativ. Om natten hadde han oppsøkt sin fraseparerte ektefelle og gjort tilnærmelser til henne som endte med voldtekt. Domfeltes anke over straffutmålingen førte frem. HR støtter seg til Rt-1994-1552 (nr.1.) og Rt-1995-801 (nr.8) som henholdsvis gir retningslinjer for hvordan man

bør se på voldtektssaker og hvordan en lignende sak ble løst i HR året før, og besluttet å sette ned straffen 4 måneder. Straffen ble derfor 1 år og 4 måneder. Det er ifølge HR-praksis mindre belastende å bli voldtatt av en person man tidligere har hatt et seksualliv med. Dette synet kritiseres i NOU 2003: 31, der Rt-1995-801 (nr.8) trekkes frem som eksempel.

22) Rt-1996-366. 39-årig, tidligere ustraffet mann var idømt ubetinget fengsel i ett år og fire måneder for overtredelse av straffeloven §193, §196 og §209. Han hadde gjennomført samleie med sin 15-årige stedatter som var ute av stand til å motsette seg handlingen på grunn av alkohol- og medikamentpåvirkning. HR opprettholdt straffen, blant annet på bakgrunn av endringslov av 22. mai 1992 nr 49, hvor det som nevnt fremgår at man bør skjerpe straffen for slike handlinger. Det ble klart uttalt at endringsloven hadde ført til strengere domspraksis. HR anerkjenner her at de nå har fått hjemmel til å dømme strengere, men at de åpenbart mente at lagmannsrettens straff var på et riktig nivå.

23) Rt-1997-31. 36-årig, tidligere bøtelagt mann ble idømt fem år ubetinget fengsel for et grovt tilfelle av voldtekt (straffeloven §192 første ledd 2. straffalternativ) og for legemsbeskadigelse ved samme anledning (straffeloven §229 2. straffalternativ, jfr. §232). HR uttalte:

”Når det gjelder det generelle straffenivået i voldtektssaker, viser jeg til førstvoterendes uttalelser i Rt-1994-1552, på sidene 1553-54. Jeg er enig i det som er sagt der, at det er grunn til å holde et høyt straffenivå for visse former for voldtekt, og jeg finner at den voldtekten saken gjelder, er en slik.”

Med denne begrunnelsen ble lagmannsrettens dom på fengsel i 5 år opprettholdt.

24) Se vedlegg.

25) Se vedlegg.

26) Rt-1997-1767. 43-årig, tidligere ustraffet mann ble idømt ubetinget fengsel i fire år og sikring etter straffeloven §39 nr. 1 bokstav a, b, e og f i inntil fem år for alvorlige seksuelle overgrep overfor sine tre barn - to gutter og ei jente (straffeloven §195 og §207). Domfeltes anke over straffutmålingen førte ikke frem. HR opprettholdt således dommen fra lagmannsretten og idømte i tillegg sikring. Dette grunnet den rettspsykiatriske erklæring som ble forelagt retten. Her gikk det frem at gjentakelsesfaren var stor. I slike tilfeller tilsier allmennpreventive hensyn at samfunnet vernes.

27) Se vedlegg.

28) Se vedlegg.

29) Rt-1998-1. 73-årig mann, tidligere straffet 25 ganger, se bl.a. Rt-1984-883. Flere av sakene gjaldt sedelighetsforbrytelser. Han ble idømt ubetinget fengsel i tre år for utuktig omgang med to gutter (straffeloven §195 og §196) samt for et grovt tyveri. Domfelte anket over straffutmålingen. Anken ble forkastet og lagmannsrettens avgjørelse ble opprettholdt. Dessuten idømte HR 5 års sikring. Det ble vist til at domfeltes alder bare kunne få begrenset betydning, jfr. Rt-1992-914. På bakgrunn av de tidligere dommene ble fengsel i tre år ikke ansett som uforholdsmessig strengt.

30) Rt-1998-180. 49-årig, tidligere straffet mann ble idømt fengsel i ett år og seks måneder, hvorav fire måneder betinget for voldtektsforsøk (straffeloven §192 første ledd 2. straffalternativ, jfr. §49) og legemsfornærmelse (straffeloven §228 første ledd). Domfelte anket over straffutmålingen. Anken førte delvis frem. HR utmålte her samme straff som lagmannsretten, men reduserte den samtidig ved å gjøre 4 måneder av den betinget. Av lagmannsretten var han idømt ett år og seks måneder ubetinget fengsel. Begrunnelsen for straffreduksjonen var at mannen nesten hadde sonet hele dommen i varetekt, og at en gjeninnsetting i fengsel ville medføre en ekstra belastning - særlig i og med at mannen var kommet i fast stilling.

31) Se vedlegg.

32) Rt-1998-1012. 20-årig, tidligere straffet mann ble idømt ubetinget fengsel i ett år og åtte måneder for utuktig omgang med yngre personer, jfr. straffeloven §192, første ledd, 1. straffalternativ, §193, første ledd, 1. straffalternativ og §227, 1. alternativ. Agder lagmannsrett hadde gjort 8 måneder av straffen betinget. HR skjerpet straffen ved å gjøre den ubetinget i sin helhet og uttalte at ved grove seksualforbrytelser skal det meget til for å kunne gi deldom.

33) Se vedlegg.

34) Rt-1998-1262. 38-årig mann, tidligere straffet for sedelighetsforbrytelse, ble idømt ubetinget fengsel i tre år og seks måneder for overtredelse av straffeloven §195 første ledd 1. og 2. straffalternativ jfr. annet ledd, straffeloven §193 første ledd 1. straffalternativ og straffeloven §212 første ledd nr. 3. Sikring ble idømt for et tidsrom av inntil fem år, jfr. straffeloven §39 nr. 1 a - f. HR la en: "viss vekt på endringslov 22 mai 1992 nr 49, som ved en ny bestemmelse i straffeloven §213 likestiller oralt samleie med vaginalt og analt samleie, og også på uttalelser i forarbeidene til endringsloven om behovet for å skjerpe reaksjonene overfor seksuelle overgrep mot barn, jfr. særlig Innst.O.nr.54 (1991-92) side 5 jf NOU 1991:13 side 86 flg."

Med dette som bakgrunn kom likevel HR til:

"Til tross for de skjerpene momenter har lagmannsretten etter min mening fastsatt en straff som er noe for høy ut fra den rettspraksis som foreligger og også ut fra en reell vurdering av reaksjonsbehovet."

Her vurderer HR tyngden av tidligere avgjørelser å ha rettskildemessig større vekt enn forarbeidene, og gav domfelte ett år mindre fengsel enn det lagmannsretten hadde gjort. Det ble uttalt at idømmelse av sikring bør føre til kortere fengselsstraff.

35) Se vedlegg.

36) Se vedlegg.

37) Se vedlegg.

38) Rt-1999-363. 50-årig, tidligere ustraffet mann ble idømt ubetinget fengsel i to år og seks måneder for voldtekt (straffeloven §192 første ledd 2. straffalternativ) og for utuktig omgang overfor sovende kvinne (straffeloven §193 første ledd 1. straffalternativ). HR fant grunn til å bemerke at det straffenivået som synes å ha vært praktisert ved tilsvarende overtredelser, fremstår som for lavt. Rt-1994-1552 (nr.1) anføres som grunn til å heve nivået i enkelte

voldtektssaker. Det ble pekt på at fra lovgivers side markerer lovendringene i 1992 en økt vektlegging av de psykiske virkningene for fornærmede, jfr. blant annet Ot.prp.nr.20 (1991-92) side 33. HR skjerpet straffen med 6 måneder. Dommen ble avsagt under dissens, idet én dommer dissenterte og mente at lagmannsrettens straffutmåling burde ha blitt stående. Han, som førstevoterende, tok utgangspunkt i Rt-1994-1552 og anerkjente at denne dommen har dannet et prejudikat for senere voldtektsdommer. Det er likevel viktig at hver sak vurderes for seg, som uttalt i 1994-dommen. Ifølge dommeren er lagmannsrettens avgjørelse i tråd med de senere års avgjørelser fra HR, jfr. Rt-1998-1012 (nr.32). På bakgrunn av nevnte dom mener han at lagmannsrettens avgjørelse er godt begrunnet. Det bemerkes også at fem av seks lekdommere som har deltatt i by- og lagmannsrett har stemt for en straff av fengsel i 1 år og 9 måneder. Til slutt pekes det på at voldtektsforbrytelsen nylig er vurdert i en saklig, bred sammenheng i NOU 1997:23 Seksuallovbrudd. Konklusjonen der var at "straffenivået" i enkelte grove voldtektssaker synes å ligge noe lavt. I følge dommeren er denne saken ikke av en slik karakter. Avslutningsvis uttaler han: "Uansett er det etter min mening ikke noe behov for nå å foregripe den lovgivningsmessige behandling av voldtektsforbrytelsen som utredningen formentlig vil føre til. Ved den lovmessige behandling kan det i lovtekst og lovforarbeider foreskrives hvorledes straffutmålingen for voldtekt bør være." Her ser vi et klart eksempel på HR-dommeren vil vente med å heve straffene til signalene fra lovgiver foreligger i klar form. Dommeren var imidlertid i klart mindretall (4-1), og for flertallet i HR veide uttalelsene i Rt-1994-1552 (nr.1) tyngre.

39) Rt-1999-619. 55-årig, tidligere ustraffet mannlig lege ble idømt to år ubetinget fengsel for sedelighetsforbrytelser mot barn (straffeloven §193, §195, §211 og §212) samt mindre narkotikaovertridelser. Videre ble han for alltid fradømt retten til å være lege, jfr. straffeloven §29 nr. 2. Dette var i tråd med lagmannsrettens avgjørelse. Domfelte anket over rettighetstapet. Anken førte ikke frem. HR sa: "Etter mitt syn kan man imidlertid ikke komme bort fra at arten og grovheten av forbrytelsene, og de særlige krav som bør stilles til leger, her må bli utslagsgivende. Jeg mener derfor at lagmannsrettens flertall har foretatt en riktig vurdering når flertallet er kommet til at allmenne hensyn tilsier at rettighetstap idømmes uten tidsbegrensning." Denne saken er et eksempel på at allmenne hensyn tillegges direkte vekt i begrunnelsen for straff. Legeyrket er av en slik karakter at folk må kunne ha absolutt tillit til utøveren. Ved å la en seksualforbryter inneha autorisasjon som lege er man direkte med på å svekke folks tillit til legene.

40) Rt-1999-745. 62-årig mann, tidligere ikke straffedømt, ble idømt ubetinget fengsel i fire år og seks måneder for overtrudelse av straffeloven §195, §196, §207 og §212. Han hadde seksuelt misbrukt sin datter i en periode på 12-13 år. Dette var i tråd med lagmannsrettens avgjørelse. Dommen er interessant fordi den drøfter hvor mye vekt det skal tillegges at det har gått lang tid fra det straffbare forhold opphørte og til en anmeldelse foreligger. I denne saken hadde domfelte også misbrukt to andre døtre, disse forhold var foreldet, men HR kom likevel til at de kunne tillegges vekt i den foreliggende sak. Førstevoterende viser til Rt-1986-520, der HR uttalte at tidsmomentet hadde begrenset vekt i saken. Seksualforbrytelser er av en slik karakter at de mange ganger er svært vanskelige å melde fra om - enten fordi man ikke orker å snakke om overgrepene eller fordi man vurderer de familiemessige konsekvensene som for store. Det finnes imidlertid rettspraksis som tillegger tidsmomentet formildende vekt for domfelte jf, Rt-1994-1130 hvor det ble uttalt at det måtte "...gi seg et betydelig utslag". I denne saken var det begått grove og hyppige overgrep over lang tid, dermed kunne ikke tidsmomentet i seg selv gi utslag og ble bare tillagt en viss, men begrenset betydning i saken. Vi ser at handlingens grovhet og karakter veide tyngre enn tidsmomentet.

41) Rt-1999-919. 30-årig, tidligere ustraffet mann ble idømt tre år ubetinget fengsel for voldtekt, jfr. straffeloven §192 første ledd 2. straffalternativ, jfr. §213. HR viser til Rt-1994-1552 (nr.1) og Rt-1999-363 (nr.38) som henholdsvis tar for seg retningslinjer på området og veiledning ved utmåling av straff. I denne saken var det gjennomført et oralt samleie med stor brutalitet. Dette sidestilles etter ot.prp.nr.20 (1991-92) med vaginalt samleie.

Skadevirkningene av en slik voldtekt anses å være like store. HR siterte noe av lagmannsrettens dom hvor det fremgikk: "Overfallet var brutalt, med lugging i håret, slag i ansiktet og hodet, med blødning i munnen og hevelser i hodebunnen til følge, samt strupetak med kvelningsfornemmelser. Den seksuelle udåd var særdeles krenkende, ydmykende og kvalmende for fornærmede, med sædavgang i hennes munn." Til tross for dette valgte HR å sette straffen til 3 år, 1 år mindre enn det lagmannsretten kom frem til. HR så voldtekten i lys av 1994-dommen og 1999-dommen som omhandler skjerpning av straffnivået. Etter en helhetsvurdering fant førstevoterende at fengsel i 3 år var i samsvar med de retningslinjer om skjerpning som er trukket opp i senere års rettspraksis. Her følte åpenbart HR at de manglet hjemmel for å idømme fengsel i 4 år og at en slik straff heller ikke var i tråd med de senere års HR-praksis.

42) Rt-1999-1012. 56-årig, tidligere ustraffet mann ble idømt seks måneder ubetinget fengsel for et tilfelle av utuktig omgang og fem tilfelle av utuktig handling overfor noen under 16 år (straffeloven §196 første ledd, og §212 annet ledd, 2. straffalternativ). Dette innebar en skjerpelse av lagmannsrettens dom på samme lengde, men halvparten av tiden betinget. Det vises til 'NOU 1991:13 Seksuelle overgrep mot barn - straff og erstatning'. Dette er saker hvor betinget dom ikke har den tilsiktede effekt. Det foreligger også uttalelser fra professor og psykiater Berthold Grünfeld om at slike handlinger er svært ødeleggende på det stadiet barna befant seg. Interessant er det også å legge merke til at domfeltes tilståelse førte til at straffen ikke ble skjerpet ytterligere. Ser en på HRs straffeutmåling frem til i dag, ser en at bare sjelden vil en finne at en tilståelse uttrykkelig er lagt vekt på ved straffeutmålingen. Førstevoterende uttaler: "...i sin alminnelighet vil tilståelser i saker som dette innebære at fornærmede spares for den tilleggsbelastning som ligger i frykten for ikke å bli trodd." Se også Ot. Prp.Nr.81 (1999-2000), avsnitt 6.2.1.3.

43) Rt-1999-1554. 37-årig, tidligere ustraffet mann fikk i Høyesterett skjerpning av straffen fra ett år og seks måneder fengsel ubetinget til to år og tre måneder for seksuelle overgrep mot to av sine døtre og en venninne til den ene av dem (straffeloven §195, §196, §207 og §212). Lagmannsretten hadde opprinnelig dømt ham til fengsel i 1 år og 6 måneder. Etter førstevoterendes syn var dette en for mild reaksjon i forhold til praksis. Av rettspraksis var lite å støtte seg på, men dommen i Rt-1989-517 kunne anføres til støtte for en skjerpning av straffen. Det at overgrepene skjedde etter ikrafttredelsen av endringen i straffeloven §195 ved lov av 22. mai 1992 nr. 49, og det strengere syn på seksuelt misbruk av små barn som denne lovendringen innebar, måtte etter førstevoterendes syn tillegges vekt i saken.

44) Rt-1999-1892. To menn, henholdsvis 20 år og 8 måneder og 21 år og 2 måneder gamle på gjerningstiden, ble idømt henholdsvis 75 dager og 60 dager betinget fengsel, med en prøvetid på 2 år for utuktig omgang - samleie - med en pike som var 15 år og 6 måneder gammel på gjerningstiden, jfr. straffeloven §196 første ledd. Dette var en vesentlig reduksjon i forhold til dommen i lagmannsretten hvor straffen var den samme, men ubetinget. Hvorfor en slik reduksjon i straffen? HR begrunner med at jenta nærmet seg den grensen for straffbarhet som straffeloven §196 første ledd setter. I formildende retning telte også at jenta hadde tidligere seksuell erfaring og at aldersforskjellen ikke var påtagelig stor. Straffeloven §196 fjerde ledd hjemler dessuten at straffen kan falle helt bort hvis fornærmede og tiltalte er like i alder og

utvikling. Det ble til slutt kommentert at seksuallovbruddsutvalget hadde i NOU 1997:23 foreslått å senke den seksuelle lavalder til 15 år slik at vi blir på linje med våre naboland Sverige og Finland. Dommen ble avsagt under dissens (3-2) i det mindretallet stemte for ubetinget fengselsstraff. Mindretallet mente at jenta hadde blitt utnyttet i slik grad at betinget fengselsstraff var en for mild reaksjon. Av dommen lærer vi at det er flere måter å se en sak på, og at det er tydelig at de enkelte medlemmene av HR vektlegger forskjellige momenter i sine avgjørelser.

45) Se vedlegg.

46) Se vedlegg.

47) Rt-2000-800. 29-årig, tidligere ustraffet mann, og 28-årig, tidligere bøtelagt mann, ble begge idømt 120 dager ubetinget fengsel for overtredelse av straffeloven §193. Dette innebar en skjerpelse fra lagmannsrettens dom. Der hadde de domfelte fått utmålt straff på 75 dager, hvorav 45 dager var ment å utgå i henhold til straffelovens §52. Skjerpelsen ble begrunnet med Rt-1994-1552 (nr.1) og Rt-1999-363 (nr.38) hvor det blant annet ble uttalt: "Det straffenivået som synes å ha vært praktisert [ved overtredelser av straffeloven §193 første ledd 1. straffalternativ], fremstår som for lavt." HR vektlegger rettspraksis og viser at de følger opp i nye avgjørelser.

48) Rt-2000-1753. 53-årig, tidligere straffet mann ble idømt fire år ubetinget fengsel for overtredelse av straffeloven §195 første og annet ledd, §195 første ledd 1. Han hadde hatt uttuktig omgang med sin egen datter og sin datters venninne. Datter var blitt påført en kronisk kjønnssykdom. HR opprettholdt lagmannsrettens straff på 4 års fengsel og begrunnet dette med de skadevirkninger seksuelle overgrep overfor barn har, jfr. NOU 1991:13. At kjønnssykdommen var kronisk og derfor noe datteren måtte bære med seg resten av livet, var et moment i straffskjerpene retning.

49) Se vedlegg.

50) Rt-2000-2086. 37-årig, tidligere straffet mann ble idømt fem år ubetinget fengsel for overtredelse av straffeloven §195, §207, §211 og §213 slik de lød etter lovendring av 11. august 2000 nr. 76. Dessuten ble han idømt sikring etter straffeloven §39 nr. 1 a – f, for et tidsrom på inntil fem år. Dette innebærer en reduksjon av lagmannsrettens straff på 6 år fengsel og 5 år sikring.

HR uttaler: "Til tross for de alvorlige sedelighetsforbrytelser saken gjelder, har lagmannsretten etter min mening utmålt en fengselsstraff som er noe for høy vurdert ut fra Høyesteretts praksis i de senere år, jfr. særlig Rt-1999-745 (nr.40). Slik jeg ser det, er imidlertid vår sak samlet sett mer alvorlig, og dette får betydning for straffutmålingen. I betraktning av at domfelte også er ilagt sikring i inntil fem år med full sikringsramme finner jeg at straffen passende kan settes til fengsel i 5 år." Det ble videre sagt at straffutmålingen må sees i sammenheng med sikringsbemyndigelsen, jfr. Rt-1999-1895 (nr.45). Førstevoterende kunne ikke se at lagmannsretten hadde foretatt en slik vurdering i denne saken.

51) Rt-2001-349. En 42 år gammel mann var i lagmannsretten dømt til fengsel i fire år for voldtekt, straffeloven §192 første ledd 2. straffalternativ, og trusler, straffeloven §227 første ledd, pluss en del andre forhold som var rettskraftig avgjort i herredsretten. Han ble i tillegg dømt til sikring i 5 år etter straffelovens § 39 bokstavene a–f. HR satte ned straffen fra 4 år til

3 og et halvt år, på bakgrunn av at det i tillegg til fengselsstraffen også ble idømt sikring. Det ble sagt: "Straffutmåling må skje i sammenheng med vurderinga av sikringsspørsmålet, jf. Rt-1998-1262. Eg er komen til at det her bør givast fullmakt til å nytte sikring, og at det då bør utmålast ei straff på fengsel i 3 år og 6 månader." Vi ser her at det blir vist til Rt-1998-1262 (nr.34) som hjemler lavere fengselsstraff ved idømt sikring.

52) Se vedlegg.

53) Rt-2001-411. En 31 år gammel mann var i herredsretten dømt for et tilfelle av voldtekt til samleie, mens lagmannsretten fant vedkommende skyldig i to tilfeller, jf straffeloven §192 første ledd 1. punktum, 2. straffalternativ, jf straffeloven §213 sammenholdt med straffeloven §62, og fastsatte straffen til fengsel i 3 år og 3 måneder. HR opprettholdt lagmannsrettens straff. Det vises til Rt-1994-1552 (nr.1), Rt-1999-363 (nr.38) og Rt-1999-919 (nr.41) og det ble uttalt at utmålte straff i alle fall ikke var for streng. Domfelte argumenterte med at voldtektene fant sted under avslutning av et langvarig samboerforhold. De bodde fortsatt sammen og delte seng da overgrepene fant sted. Herredsretten la til grunn at domfelte og fornærmede frivillig hadde hatt seksuell omgang kvelden før det første overgrepet. Dette anføres å ha betydning for straffens lengde, jfr. Rt-1995-801 (nr.8). HR mente likevel at den seksuelle mishandlingen ved voldtekten var så omfattende og langvarig at det blir uten betydning at domfelte og fornærmede fortsatt bodde sammen. Videre ble det uttalt at straffutmålingen ved voldtekt er skjerpet de siste årene.

54) Rt-2001-1039. En 46 år gammel mann var dømt for overtredelse av straffeloven §198 og straffeloven §198 jf §49, alt sammenholdt med straffeloven §62 og §64, til en straff av fengsel i 1 år og seks måneder. HR opprettholdt her lagmannsrettens straffutmåling. Dommen ble avsagt under dissens (3-2). Førstevoterende sa seg enig med lagmannsrettens konklusjon, mens mindretallet var for en vesentlig mildere reaksjon. Annenvoterende dommer Lund, uttalte: "Til sammenligning finner jeg en viss veiledning i Høyesteretts avgjørelse i Rt-2000-800. Det dreier seg her om to menn som over et visst tidsrom misbrakte en beruset og bevisstløs kvinne ved å gjennomføre samleier med henne. Straffen ble satt til ubetinget fengsel i 120 dager. Etter min oppfatning er det klart at et slikt misbruk av en bevisstløs kvinne må bedømmes strengere enn misbruk av den karakter vi står overfor i denne sak. På den annen side er det i vår sak tale om flere overgrep overfor flere kvinner, og dette har selvfølgelig vesentlig betydning for straffutmålingen.(...) Jeg legger også større vekt på tidsfaktoren enn førstvoterende gjør." Av de fire overgrepene domfelte hadde gjort seg skyldig i var det første nesten foreldet, noe som ifølge annenvoterende burde føre til lavere straff. Et eksempel på at dommerne vurderer sakens momenter forskjellig.

55) Se vedlegg.

56) Rt-2001-1674. En 53 år gammel mann var dømt etter straffeloven §192 første ledd, 1. straffalternativ og straffeloven §195 første ledd, 1. straffalternativ, sammenholdt med straffeloven §62, til fengsel i 4 år med fradrag av utholdt varetekt, for å ha voldtatt en 10 år gammel jente. Domfelte hadde anket over straffutmålingen og hevdet at straffen er for streng i forhold til straffutmålingspraksis i sammenlignbare saker, jfr. særlig avgjørelsen i Rt-1997-1994 (nr.28). Anken ble forkastet. HR begrunnet dette med at forarbeidene til endringsloven som kom i august 2000 "fanget opp en utbredt rettsoppfatning i samfunnet om at det må reageres strengere ved slike overtredelser, ut fra en stigende erkjennelse av de skadevirkninger seksuelle overgrep mot barn kan medføre. En slik utbredt rettsoppfatning kan også domstolene ha grunn til å legge vekt på gjennom en gradvis skjerping av straffenivået."

Her ser man at HR tillater seg å vektlegge rettsoppfatningen i samfunnet som et element i avgjørelsen.

57) Se vedlegg.

58) Rt-2002-157. En 61 år gammel mann var idømt fengsel i 120 dager, hvorav 60 dager betinget, fradømt retten til å inneha stilling som lærer, samt idømt oppreisning, for overtredelse av straffeloven §198 - utuktig omgang med elev ved misbruk av stilling som lærer - slik bestemmelsen lød før endringslov 11. august 2000 nr. 76. Domfelte hadde anket over straffutmålingen. Anken førte ikke frem. Det ble uttalt at psykiske ettervirkninger må ha betydning for straffutmålingen, jfr. Rt-2000-800 (nr.47). Det var også et straffskjerpene moment at ved et av samleiene var fornærmede blitt gravid og hadde tatt abort.

59) Rt-2002-443. En 36 år gammel mann var dømt for voldtekt av tre kvinner, den ene en jente på 13 år, jfr. straffeloven §192, §195 og §196 sammenholdt med straffeloven §62 og §64. HR opprettholdt straffen fra lagmannsretten på 5 år fengsel, men fjernet sikringsdommen på 5 år som var idømt etter straffelovens §39 bokstavene a-b. HR fant at det var lite sammenlignbar rettspraksis, men støttet avgjørelsen på Rt-2000-40 (nr.46) hvor straffen ble fire år og seks måneder. Da dette forhold ble ansett som grovere, ble straff i fem ansett riktig idømt i og med at sikringsbemyndigelsen var falt bort.

60) Se vedlegg.

61) Rt-2002-730. Saken gjaldt utmåling av straff og oppreisning for to samleier med en 14 år gammel jente. Selv om vilkårene for bortfall av straff etter straffeloven §196 fjerde ledd ikke forelå, ble nærhet i alder og utvikling ansett for å være et moment ved straffutmålingen. HR senket straffen lagmannsretten hadde utmålt fra 5 måneder hvorav 60 dager betinget, til 60 dager ubetinget fengsel. Det ble sagt at straffelovskommisjonen i NOU 1997:23 foreslo en senkning i den seksuelle lavalder. Forslaget ble ikke fulgt opp. Innst.O.nr.92 (1999-2000) sidene 19-20 handler om seksuelle overgrep på barn. HR mener at ungdommer i alderen 14-16 faller utenfor og følgelig må vurderes annerledes. Seksuell omgang i 14 til 16 års alderen er ikke nødvendigvis å betrakte som et overgrep. Ved utmåling av straff, vil nærhet i alder og utvikling være et moment, jfr. Rt-1999-1892 (nr.44). Etter en samlet vurdering av forholdene i saken sammenholdt med tidligere rettspraksis kom HR til at den straff som lagmannsretten hadde utmålt, var for streng. Det ble lagt en viss vekt på nærhet i alder, og at fornærmede frivillig valgte å oppholde seg i leiligheten der det seksuelle samkvem skjedde i noen tid etterpå.

62) Rt-2002-785. En 20 år gammel mann hadde hatt minst 10 samleier med ei jente på 13 år og ni måneder. Da tiltalte og fornærmede hadde vært kjærester samt at aldersforskjellen ikke var svært stor, satte Høyesterett straffen til ett års fengsel hvorav 30 dager var ubetinget, jfr. straffeloven §195 første ledd 2. straffalternativ. HR viste til de tidligere avgjørelsene Rt-1990-1217 og Rt-1994-1000 som omhandler saker hvor fornærmede og tiltalte er nære i alder og utvikling. Dette innebar en reduksjon av straffen, da lagmannsretten opprinnelig hadde idømt 1 år fengsel hvorav 10 måneder betinget. Dommen ble avsagt under dissens (4-1) idet en dommer ville gjøre hele straffen betinget. Førstevoterende mente at det ble feil å gi en helt ut betinget reaksjon da jenta var under 14 år da det første samleiet fant sted. Annenvoterende var ikke enig og sa: "Jeg er således uenig i at 14-årsgrensen bør gis en så avgjørende betydning for straffutmålingen som førstvoterende går inn for." Han mente i tillegg at rettspraksis synes

å helle mot å godta en noe større forskjell i alder og utvikling enn tidligere, jf. fjerde ledd i §195 og §196.

63) Se vedlegg.

64) Rt-2002-889. En 42 år gammel mann ble idømt forvaring for alvorlige seksualforbrytelser, jfr. straffeloven §39c nr 1, §192, §213, §207, §213 og §168. HR reduserte straffen til 15 år forvaring med en minstetid på 6 år. Opprinnelig var han dømt av Oslo tingrett (saken ble anket direkte inn for HR etter Straffeprosessloven §8 første ledd) til forvaring i 21 år med en minstetid på 10 år. HR begrunnet sin avgjørelse med at det rett og slett ikke var hjemmel for å idømme så streng straff og viste til Innst.O.nr.34 (1996-1997) side 22.

65) Rt-2002-897. En 45 år gammel mann var kjent skyldig i å ha gjennomført samleie med ei jente på 15 år og 10 måneder mens jenta sov, jfr. straffeloven §193 første ledd 1. straffalternativ jfr. §196 første ledd. Påtalemyndigheten hadde anket over straffutmålingen. Anken ført frem. HR skjerpet straffen betydelig ved å idømme 1 år ubetinget fengsel. Lagmannsretten hadde opprinnelig idømt 8 måneder hvor 6 av dem var betinget. Dommen i HR ble avsagt under dissens (4-1). Førstevoterende viste til Rt-2001-1674 (nr.56) og Rt-1999-363 (nr.38) der Høyesterett uttalte at straffenivået for overtredelser av straffeloven §193 første ledd fremsto som for lavt. På denne bakgrunn ble straffen skjerpet. Annenvoterende ville gå enda lenger. Straffen burde settes til fengsel i 1 år og 6 måneder. Dommeren mente at en slik straff bedre ville reflektere behovet for en vesentlig straffskjerping for grove seksualforbrytelser, i tråd med lovgivers ønsker.

66) Se vedlegg.

67) Rt-2002-1187. En 44 år gammel mann var dømt til fengsel i syv måneder, hvorav fem måneder ble gjort betinget for besittelse av barnepornografi, jfr. straffeloven §211, slik bestemmelsen lød før lovendring 11. august 2000 nr. 76. Domfelte hadde anket over straffutmålingen og mente at siden saken var gammel burde HR vurdere å gjøre hele straffen betinget. Anken ble forkastet. HR opprettholdt byrettens straffutmåling og gav uttrykk for at det er grunn til å slå strengt ned på bruk av barnepornografi. Dette er i tråd med de allmenne synspunkter om behovet for styrket vern av barn som er fremhevet av lovgiver både i forbindelse med lovendringer 22. mai 1992 nr. 49 vedrørende seksuelle overgrep mot barn og ved lovendringene i 2000, jfr. Innst.O.nr.54 (1991-1992) side 5 og Innst.O.nr.92 (1999-2000) side 6.

68) Rt-2002-1210. To menn var av lagmannsretten dømt til fengsel i fire år for voldtekt av samme kvinne, jfr. straffeloven §192 første ledd bokstav a, annet ledd bokstav a og tredje ledd bokstav a. Denne dommen er interessant fordi det drøftes straffutmålingens vei fra forandringer ble gjort. Det pekes på at voldtekten skjedde etter at straffelovens §192 var endret gjennom lov av 11.august 2000 nr. 76. Ved nevnte lovendring ble minstestrafen for voldtekt til samleie øket fra ett til to års fengsel, samtidig som strafferammen for voldtekt utøvet i fellesskap ble øket til fengsel i 21 år. Hvis vi leser forarbeidene til denne endringsloven er det klart at et av dens siktemål er å øke de alminnelige straffene for voldtekt og særlig straffene for gruppevoldtekt. Seksuallovbruddsutvalget skriver i NOU 1997:23 at: ”Straffenivået for de grovere overgrepene er etter utvalgets vurdering noe lavt.”

I Ot.prp.nr.28 (1999-2000) uttaler departementet: "Departementet har merket seg at Høyesterett i flere nyere avgjørelser har gitt uttrykk for synspunkter på at straffnivået bør heves, og legger til grunn at domstolene vil rette seg etter Høyesteretts uttalelser så langt de rekker. Departementet mener for sin del at det fortsatt kan være rom for skjerping av straffnivået ved visse typer av voldtekt. I lovforslaget gis det et signal om dette ved at departementets forslag til straffebestemmelse for voldtekt også trekker inn forhold som i dag har en lavere strafferamme. Dette betyr dels en skjerping for disse forholdene, dels at straffnivået for de forbrytelser som i dag straffes som voldtekt, bør høynes." Justisnemden uttaler det samme i sin Innst.O.nr 92. (1999-2000). På side 7 står det: "Komiteen understreker at straffutmålingen i sedelighetssaker er for lav, og komiteen mener det fortsatt er ønskelig å skjerpe straffutmålingen."

HR har flere ganger gitt signaler om at straffnivået for visse typer voldtekter bør skjerpes; jfr. Rt-1994-1552, Rt-1999-363, Rt-1999-919 og Rt-2000-64. Etter endelig å ha blitt hørt av lovgiver har HR gjennomført en gradvis skjerping av straffutmålingen (se for eksempel Rt-2001-411, Rt-2001-1674 og Rt-2002-448). HR viser mot slutten av sin dom at den velger å legge mye vekt på at det nå er kommet en endringslov (lov av 11.august 2000 nr. 76) og benytter derfor anledningen til å følge opp det de har signalisert over mange år. Lagmannsretten hadde idømt fengsel i 4 år for begge de domfelte. HR idømte 5 år ubetinget fengsel for begge. Det ble uttalt at det var straffskjerpende at voldtekten var begått i fellesskap.

69) Rt-2002-1288. Saken gjaldt straffutmåling for samleie med to kvinner som ikke var i stand til å motsette seg dette fordi de var beruset og lå og sov, jfr. straffeloven §192. Lagmannsretten hadde idømt 2 år og 6 måneder fengsel. Det var dissens i HR (3-2), men flertallet kom til at det var grunnlag for å gjøre en del av straffen betinget. Førstevoterende uttaler: "Rett nok er det gjennom lovgivinga fastsett ei minstestraft, og det er då grunn til å vise varsemd med å nytte vilkårsdom. Dette må sjølvstyk ikkje skje på ein måte som er i strid med siktemålet med lovendinga frå lovgivar. Men det er tale om konkrete utmålingar i einskildsaker, og det er også slik at lovgivar har lagt til grunn at det er tale om handlingar som *kan* vere like alvorlege som valdtekt. Etter mitt syn er det grunnlag for noko meir bruk av straffereaksjonar i det nedre sjiktet i desse hjelpeløysesakene enn i dei tradisjonelle valdtektssakene og i sakene der hjelpeløyse er framkalla med føremål å gjennomføre overgrep. Straffa må byggje på alvoret i handlinga - subjektivt og objektivt. Inn i denne vurderinga må også liggje at handlinga vil kunne få konsekvensar for den krenkte."

HR satte så straffen til fengsel 2 år og 6 måneder hvorav 1 år betinget. Annenvoterende, som representerte mindretallet, kom til at hele straffen burde vært ubetinget og begrunnet sitt standpunkt med sakens alvorlige karakter.

70) Rt-2002-1295. Den domfelte var en 54 år gammel mann som var funnet skyldig i å ha hatt samleie med en 18 år gammel kvinne mens hun var beruset og lå og sov, jfr. straffeloven §192 første ledd bokstav b jfr. annet ledd bokstav a. Lagmannsretten hadde dømt domfelte til ubetinget fengsel i 2 år og 3 måneder. HR reduserte straffen til 2 år og 1 måned og gjorde i tillegg 1 år av straffen betinget. Dissens (3-2). Det ble uttalt at en reduksjon ikke var i strid med endringslov av 11. august. 2000 nr.76. som måtte få stor betydning for sakens utfall. Forholdet måtte vurderes opp mot rettspraksis og straff måtte idømmes i henhold til handlingens grovhet. Handlingen ble ansett ikke å være like alvorlig som Rt-2002-259, blant annet fordi det var to fornærmede. Mindretallet var for å gjøre hele straffen ubetinget. Man ser av denne dommen et ganske kraftig skille i HR. Synet på om voldtekt skal føre helt ut til

ubetinget fengselsstraff eller om deldom kan innrømmes er forskjellig fra dommer til dommer. Resultatet kan bli forskjellige avgjørelser på like saker, hvis ikke dommerne lar seg lede av tidligere avgjørelser. Noe som for øvrig HR legger stor vekt på at den gjør.

71) Rt-2002-1350. En 25 år gammel mann hadde hatt samleie med sin kjæreste på 13 1/2 år. Saken gjaldt straffutmålingen etter straffeloven §195 første ledd 2. straffalternativ. Mannen var idømt fengsel i 2 år av lagmannsretten, hvor 1 år og 3 måneder var betinget. HR gav domfelte fengsel i 2 år, hvor 1 år og 9 måneder ble gjort betinget. Skjerpene momenter i saken var aldersforskjellen og det at domfelte ikke hadde benyttet prevensjon. Formildende momenter var domfeltes umiddelbare tilståelse av forholdet og at de var kjærester. Straffen ble redusert, jfr. straffeloven §59 annet ledd. Dommen ble avsagt under dissens (4-1). Både flertallet og mindretallet tok utgangspunkt i Rt-2002-785 (nr.62). Med bakgrunn i denne dommen vil dommeren i mindretall redusere straffen til ubetinget fengsel i 45 dager. Den foreliggende sak ble ansett litt mer alvorlig enn sak Rt-2002-785 (nr.62) og måtte derfor få en litt strengere reaksjon enn fengsel i 30 dager, som var dommen i den andre saken.

72) Rt-2002-1383. En 46 år gammel mann hadde forgrepet seg seksuelt på sønnen til en venn, og saken gjaldt straffutmålingen etter straffeloven §196 første ledd og §200 (etter lovendringen 11. august 2000 nr. 76). Lagmannsretten hadde gitt domfelte fengsel i 5 måneder, HR reduserte straffen og idømte fengsel i 120 dager, noe som var i samsvar med tingrettens mindretall. I formildende retning trakk blant annet at domfelte tilsto forholdet og dermed sparte fornærmede ekstrabelastningen ved ikke å bli trodd. I dommen stod det at straffutmålingen var i samsvar med den skjerpelsen som lovendringen av 11. august 2000 nr. 76 medførte.

73) Se vedlegg.

74) Se vedlegg.

75) Rt-2002-1701. En 41 år gammel mann var domfelt for to voldtekter, den ene med samleie, jfr. straffeloven §192. Lagmannsretten hadde idømt domfelte 2 år og 9 måneder fengsel, hvorav 1 år betinget. HR skjerpet straffen ved at den opprettholdt straffens lengde, men lot straffen i sin helhet være ubetinget. Det var ikke formildende i denne saken at domfelte og fornærmende at hadde hatt et samliv forut for voldtekten, noe som NOU 1997:23 mener bør være utgangspunktet i slike saker. At det bør vises forsiktighet med å tillegge tidligere samliv vekt i formildende retning har også fått departementets tilslutning, jfr. Ot.prp.nr.28 (1999-2000) side 38. Dette ble holdt opp mot en tidligere dom, Rt-1996-362 (nr.21), som hadde hevdet at de fleste kvinner fant det mindre krenkende å bli voldtatt av en de har hatt et seksualliv med enn en helt fremmed person. Ut fra de nye signalene fra lovgiver kan man lese ut fra dommen at 1996-dommen var gått ut på dato.

76) Rt-2003-128. En 25 år gammel mann hadde hatt samleier med to jenter på henholdsvis 12 år og 11 måneder og 15 år og åtte måneder. Saken gjaldt straffutmålingen for overtredelsen av straffeloven §195 første ledd 2. straffalternativ og §196 første ledd. På bakgrunn av den innførte straffskjerpelsen som kom med lov av 11. august 2000. nr. 76 opprettholdt HR straffen som lagmannsretten hadde idømt på 2 år og 1 måned fengsel. Når det gjaldt spørsmålet om å gjøre deler av dommen betinget uttalte førstevoterende: "I denne sak ville det etter min mening stride mot forutsetningen for straffskjerpelsen å gjøre noen del av minstestrafen betinget." Denne dommen er et klart eksempel på at domstolene følger opp signalene fra lovgiver.

77) Rt-2003-1091. En 39 år gammel mann ble dømt for besittelse og videreformidling av barnepornografi. Det at videreformidlingen skjedde på Internett bidro til at spredningsfaren ble stor. Lagmannsretten hadde idømt 120 dager betinget fengsel, med en prøvetid på to år. HR skjerpet straffen og idømte mannen 8 måneder fengsel, hvorav 5 av dem ble gjort betinget. Begrunnelsen for skjerpelsen var rettspraksis. Det ble vist til HRs kjennelse 9. oktober 2002 i ankesak 2001/1545. En sak som omhandlet akkurat det samme, men uten fare for spredning. I dette tilfellet hadde tiltalte blitt dømt til fengsel i 7 måneder hvorav 5 betinget. Den foreliggende sak var litt mer alvorlig og HR gav mannen én måned mer i fengsel. I denne saken var hensynet til en ensartet rettspraksis avgjørende for straffutmålingen.

78) Se vedlegg.

79) Rt-2003-214. En prest var dømt for seksuelle overgrep mot tre døtre samt misbruk av stilling som sjelesørger for å skaffe seg utuktig omgang med en voksen kvinne, jfr. straffeloven §195, §207 og straffeloven §198, §194. Lagmannsretten dømte mannen til fengsel i 5 år, HR fant blant annet på grunn av lov av 11. august 2000. nr 76, at straffen burde skjerpes og satte straffen til fengsel i 6 år. Det ble uttalt at det ikke fantes noen formildende elementer i saken. Han ble dessuten for alltid fradømt retten til å være prest eller drive annen form for sjelesørging.

80) Rt-2003-445. En 56 år gammel lærer hadde utført en seksuell handling overfor en av sine elever. Det HR skulle ta stilling til var om saken var så alvorlig at han skulle fradømmes retten til å praktisere som lærer etter straffeloven §29 nr 1 som rammer læreperson som utfører seksuell handling med en elev under 16 år. Lagmannsretten hadde fradømt han retten til å praktisere. HR fant under dissens (3-2) at det ville være for vidtrekkende i henhold til alvorlighetsgraden ved de begåtte handlinger. HR uttalte: "Jeg er enig med førstvoterende når hun i saken Rt-1999-383 uttaler at rettighetstap er en meget streng straffereaksjon som må benyttes med varsomhet." Mindretallet mente at hensynet til allmennheten tilsa et rettighetstap. Mannen fikk derfor fortsette å praktisere læreryrket.

81) Rt-2003-453. En håndballtrener hadde misbrukt sin stilling til å skaffe seg seksuell omgang med tre jenter i alderen 14 til 16 år. Han var tiltalt for overtredelse av straffeloven §196 1. ledd og straffeloven §193 1. ledd, alt sammenholdt med straffeloven §62. Som trener for jentene hadde han misbrukt sin stilling, jfr Ot.prp.nr.28 (1999-2000) side 113. Der står det at begrepet "stilling" ikke må forstås så snevert som bare å omfatte personer ansatt i ulike yrker, f.eks. som lege eller psykolog, men alle som står i en overordnet posisjon i forhold til fornærmede. HR opprettholdt lagmannrettens dom på 1 år ubetinget fengsel.

82) Rt-2003-495. En 44 år gammel mann hadde voldtatt en kvinne og ble dermed rammet av straffelovens §192 første ledd bokstav b. HR sluttet seg til lagmannsrettens avgjørelse på fengsel i 2 år i henhold til lov av 11. august 2000, nr. 76 og uttalte dessuten: "Når da handlingen skal bedømmes ut fra den straffeskjerpelsen som lovendringene har medført, kan jeg ikke se at den straffen som lagmannsretten har utmålt, er for streng." Det ble videre vist til uttalelsene i Rt-1994-1552 (nr.1) og Rt-2002-1288 (nr.69).

83) Rt-2003-496. En 32 år gammel mann ble dømt for overtredelse av straffelovens §192 første ledd bokstav a (voldtekt). HR opprettholdt lagmannsrettens dom på ubetinget fengsel i 2 år og 9 måneder. Det var straffskjerpene at voldtekten var planlagt. At tiltalte var

ressurssvak kunne ikke føre til lavere straff. Også i denne dommen ble det vist til Rt-2002-1288 (nr.69).

84) Rt-2003-625. Saken gjaldt en overfallsvoldtekt, jfr. straffeloven §192. Med utgangspunkt i rettspraksis og lovendring ved lov 11. august 2000 nr. 76 satte HR straffen til fengsel i fire år, noe som var et halvt år mer enn det lagmannsretten opprinnelig hadde idømt. Dette ble ansett som en riktig straffutmåling hensett handlingens grovhet. Det ble sagt at det var et siktemål med den nye lovgivningen å få en økning i straffene. HR støttet seg også på en tidligere avgjørelse, Rt-1999-919 (nr.41) som gjaldt en overfallsvoldtekt ”begått i en øde gate om natten av en for fornærmede helt ukjent person, og under utøvelse av ikke ubetydelig vold.” I 1999-919 ble det sagt at straffenivået burde skjerpes i tråd med dommene Rt-1994-1552 (nr.1) og Rt-1999-363 (nr.38), og straffen ble fastsatt til fengsel i 3 år.

85) Rt-2003-740. En 24 år gammel mann hadde voldtatt en jevnaldrende kvinne. De kjente hverandre fra før. Lagmannsretten hadde gitt fengsel i 4 år og 6 måneder. HR fant lagmannsrettens straff ”noe streng” og reduserte straffen til fengsel i 4 år. (Grunnen til at straffen ble forholdsvis lang var at domfelte i tillegg hadde begått andre forbrytelser.) HR la i denne saken dommen på nivå med det den følte var i tråd med rettspraksis.

86) Se vedlegg.

87) Rt-2003-1248. Saken gjaldt voldtekt, jf straffeloven §192. HR la i skjerpende retning vekt på at samleiet var analt, samt måten voldtekten ble gjennomført på. Domfelte var av lagmannsretten dømt til fengsel i 2 år og 3 måneder, hvorav 1 år og 3 måneder ble gjort betinget. Når det gjaldt spørsmålet om å gjøre noen del av straffen betinget uttalte HR at det i en rekke dommer avsagt av HR etter lovendringen i 2000 er gjort klart at det bør utvises forsiktighet med å anvende deldom med fastsettelse av den ubetingede del under minstestrafen, jfr. Rt-2000-1701. På bakgrunn av dette skjerpet HR straffen betraktelig og idømte ubetinget fengsel i 2 år og 8 måneder.

88) Rt-2003-1455. En 15 år gammel jente ble voldtatt ved at hun fikk ført steiner og en pinne inn i vagina, jfr. straffeloven §192. Gjerningspersonen var en 15 år gammel jente. Den lave alderen og omstendighetene ellers gjorde at domfelte primært ble idømt samfunnstjeneste. HR opprettholdt lagmannsrettens dom på 300 timer samfunnstjeneste. Denne dommen utgjør et typisk eksempel på en sak som egner seg for samfunnstjeneste. Gjerningspersonen er en ung jente. Forsvareren til jenta ba om at hele dommen ble gitt betinget, men på bakgrunn av handlingens grovhet sa HR at det var nødvendig med en dom som markerer alvor i handlingen.

89) Rt-2003-1561. Saken gjaldt for i hovedsak voldtekt, jfr. straffeloven §192, §206. Høyesterett la vekt på at fornærmede var 16 og et halvt år, og at voldtekten bar preg av utnyttelse av tillitsforhold. Lagmannsretten kritiseres av HR for å legge for mye vekt på domfeltes personlige forhold i formildende retning, noe det bare er begrenset tilgang til etter NOU 1997:23, i og med at det ikke dreide seg om en grov form for voldtekt. Det at han satt i rullestol og hadde utvist forbedret adferd, kunne bare tillegges en viss vekt. HR viser til lovendringen av 11. august 2000. nr.76, og skjerpet straffen fra 2 år og 1 måned til 2 år og 9 måneder. HR benytter her på ny muligheten til å følge opp lovgivers signaler.

90) Se vedlegg.

91) Rt-2004-24. En 50 år gammel lege hadde forgrepet seg seksuelt på sin 12 år gamle datter, og saken gjaldt hva som skulle være straffens lengde for overtredelsen av straffeloven §195 første ledd 1. straffalternativ og §197. Lagmannsretten hadde idømt mannen fengsel i 1 år og 8 måneder og rettighetstap i 3 år hva retten til å utøve sin virksomhet som lege angår. HR skjerpet straffen til fengsel i 2 år, og begrunnet det med at siden rettighetstapet falt bort ville fengsel i 2 år være en mer passende straff. Om rettighetstap uttalte førstevoterende: ”Jeg bemerker at Høyesterett flere ganger har slått fast at rettighetstap er en meget streng straffereaksjon, som må benyttes med varsomhet, se Rt-2003-445 (nr.80) og Rt-1999-383 (nr.38).”

92) Se vedlegg.

93) Rt-2004-32. En 38 år gammel mann var dømt for å ha utnyttet en kvinnes bevisstløshet til å ha seksuell omgang med henne, jfr. straffeloven §192 første ledd bokstav b. HR opprettholdt lagmannsrettens dom på fengsel i 8 måneder og viste til dommen i Rt-2002-1288 (nr.69) der det er gitt en redegjørelse for lovendringen i august 2000 og dens betydning for straffutmålingen. HR uttalte at straffutmålingen var vanskelig og støttet avgjørelsen til Rt-2003-495 (nr.82), som var en langt alvorligere sak. Sett i lys av straffutmålingen i den saken kom HR fram til sin straffutmåling.

94) Rt-2004-39. En 32 år gammel mann hadde voldtatt en sovende kvinne, jfr. straffeloven §192 første ledd bokstav b, andre ledd bokstav a og tredje ledd bokstav c. Straffen ble satt til fengsel i 2 år og 6 måneder. Domfeltet anke over straffutmålingen ble forkastet. Dette ble begrunnet med at det dreide seg om et gjentakelsestilfelle. HR støttet seg også til Rt-2002-1288 (nr.69) og uttalelsene der. HR uttalte dessuten: ”I et gjentakelsestilfelle som dette må det helt spesielle omstendigheter til for å begrunne at noen del av straffen gjøres betinget.”

95) Rt-2004-252. En 24 år gammel mann hadde gjentatte ganger voldtatt en tidligere kjæreste samt tvunget henne til å utføre utuktige handlinger overfor en tredjeperson. Handlingene var meget grove, og HR opprettholdt derfor lagmannsrettens dom på fengsel i 5 år. Dette ble begrunnet med forarbeidene til NOU 1991:13, side 20, der seksuelle overgrep med innføring av penis i munn særlig rammes.

96) Rt-2004-278. En 31 år gammel mann var dømt for å ha hatt seksuell omgang med ei 14 år gammel jente han hadde møtt på Internett, jfr. straffeloven §196, første ledd. Sakens omstendigheter talte for en meget mild dom. Lagmannsretten idømte fengsel i 60 dager, hvorav 21 dager av tiden skulle være ubetinget. HR opprettholdt dette, men gjorde dommen i sin helhet ubetinget. Dommen ble avsagt under dissens (3-2), i det to av dommerne stemte for samme dom som lagmannsretten. Førstevoterende viste til Rt-2002-730 (nr.61) og sa at når den seksuelle omgangen var samleie, var hovedreglen ubetinget fengsel. Annenvoterende viser også til samme dom, men trekker ut et annet innhold. Dommeren pekte på at det i denne saken ikke dreier seg om utnyttelse, men et kjærlighetsforhold. Dette anføres som argument for en mildere straff.

97) Rt-2004-327. En 17 og 1/2 år gammel gutt hadde forgrepet seg på en 7 år gammel jente, - noe som innebar en overtredelse av straffeloven §195 første ledd 1. straffalternativ. Under atskillig tvil og dissens (3-2) fant HR at det var riktig å opprettholde lagmannsrettens avgjørelse. Straffen ble samfunnstjeneste på 240 timer. Mindretallet anså ikke samfunnsstraff som formålstjenelig og viste til Ot.prp.nr.5 (2000-2001), hvor det blant annet står: ”Samfunnsstraff skal kunne idømmes for handlinger med en strafferamme som ikke

overstiger fengsel i seks år. Det innebærer at lovbrudd som grov narkotikaforbrytelse, voldtekt, utuktig omgang med barn under 14 år, drap og grovt ran er utelukket fra å medføre samfunnsstraff allerede på grunn av strafferammen. ...” Det vises videre til klare signaler fra lovgiver om at bruk av samfunnsstraff ikke er ment for grove seksualforbrytelser. På side 19 i Innst.O.nr.92 (1999-2000) står det at straffelovskomiteen forventer at domstolene følger opp komiteens synspunkter vedrørende skjerping av straffene. På denne bakgrunn avslutter annenvoterende: ”Jeg finner det vanskelig ved straffutmålingen i denne sak å se bort fra så vidt sterke uttalelser fra lovgiverens side.” Når man leser dommen, ser det ut til at mindretallets ønske om ubetinget straff hadde de beste argumenter.

99) Rt-2004-606. En mann var dømt for sedelighetsforbrytelser mot tre barn, jfr. straffeloven §195 første ledd 2. straffalternativ og §196 første ledd. Lagmannsretten dømte ham til 5 år forvaring, med 2 år minstetid. HR opphevet denne dommen og dømte mannen til fengsel i 2 år og 6 måneder. Vilkårene for forvaring forelå ikke, blant annet var faren for gjentakelse meget liten, da domfelte på domstidspunktet var invalidisert og avhengig av rullestol. Å bli idømt en tidsbestemt straff kontra en tidsubestemt må sies å være en reduksjon i straffutmålingen. Dommen ble avsagt under dissens (3-2), idet to av dommerne stemte for fengsel i 3 år.

100) Rt-2004-755. En 20 år gammel mann hadde hatt samleie med en jente på 13 år og ni måneder, jfr. straffeloven §195 første ledd 2. Lagmannsretten dømte mannen til fengsel i 2 år og 1 måned, hvorav 1 år og 8 måneder var betinget. HR skjerpet straffen ved å idømme 2 år og 1 måned, hvorav 1 år og 1 måned ble gjort betinget. Minimumsstraffen for overtredelse av straffelovens §195 er 2 år. Interessant er det å merke seg at HR uttaler at domfeltes umiddelbare tilståelse og nærhet i alder til fornærmede er direkte argumenter for å gjøre en del av minimumsstraffen betinget. Når straffen likevel blir på 1 år ubetinget fengsel, er det på bakgrunn av rettspraksis og lovendringen 11. august 2000 nr. 76.

101) Se vedlegg.

102) Se vedlegg.

103) Rt-2004-1556. En 38 år gammel mann ble dømt for voldsbruk og to voldtekter av sin samboer, jfr. straffeloven § 228 og §192. Domfelte hadde anket over straffutmålingen. Høyesterett forkastet anken over straffutmålingen og viste til Rt-2004-844, der det var lagt et nivå for mishandling av samboer / ektefelle, og at straffutmålingen burde skje ut fra en samlet vurdering av handlingene. HR fastholdt lagmannsrettens straff på fengsel i 2 år og 9 måneder.

104) Se vedlegg.

105) Rt-2004-1902. To brødre og en kvinne, som tidligere hadde vært gift med den ene broren, skjenket og voldtok en 15 år gammel jente, jfr. §192. Lagmannsretten hadde idømt fengsel i 3 år for alle de impliserte, HR fant dette for strengt og idømte fengsel i 2 år og 8 måneder. I dommen gikk det frem at utgangspunktet etter lovendringen 11. august 2000 nr.76 er ubetinget fengsel i to år, hvis foretatte handling er voldtekt til samleie. En betinget straff tilsier at det foreligger særlige grunner, jfr. Rt-2004-39 (nr.94). Forholdet ble holdt opp i mot tidligere rettspraksis, Rt-2002-1288 (nr.69) og Rt-2002-1295 (nr.70). HR fastsatte straffenivået i saken på bakgrunn av rettspraksis.

106) Se vedlegg.

107) Rt-2005-29. En gutt på 17 år og 9 måneder var dømt for å ha hatt samleie med ei jente på snart 13 år, jf straffeloven §195 første ledd 2. straffalternativ. HR fastholdt lagmannsrettens dom på 2 års fengsel, hvorav 1 år betinget. Det at et år ble betinget, skyldes domfeltes unge alder. Dommen ble avsagt under dissens (4-1). En av dommerne viste til Rt-2002-1350 (nr.71), der domfelte fikk 2 års fengsel, hvorav 1 år og ni måneder betinget. En dommer stemte faktisk for fengsel i 45 dager, resten betinget. På bakgrunn av denne dommen synes det vanskelig for dommeren i mindretall å idømme vesentlig lenger – faktisk 4 ganger så lang straff – slik flertallet gjør. I denne saken synes mindretallet å ha de beste grunner for seg.

108) Rt-2005-101. Saken gjaldt straffutmåling for seksuell omgang med en 15 år gammel beruset jente, jf straffeloven §196 første ledd, jf andre ledd bokstav a. Det var flere som var tiltalt i saken. Lagmannsretten dømte den ene til fengsel i 1 år og 6 måneder, hvorav 6 måneder betinget. Den andre ble dømt til 1 års fengsel, hvorav 3 måneder betinget. HR skjerpet straffen ved at den betingete delen av straffen gikk ut for begge parter. Lagmannsretten karakteriserte overgrepet som dypt krenkende og nedverdiggende for fornærmede, jfr. LB-2003-16023. Dette sa HR seg enig i og uttalte at det at voldtekten var begått av flere i fellesskap, også var straffskjerpende.

109) Se vedlegg.

110) Rt-2005-149. En 62 år gammel mann var av lagmannsretten idømt fengselsstraff i to år og seks måneder for voldtekt, jfr. straffeloven §192 første ledd bokstav a. Lagmannsretten idømte mannen fengsel i 2 år og 6 måneder. HR mente at dette var for lavt og skjerpet straffen til fengsel i 3 år. Han hadde begått to voldtekter før. (Han var for øvrig også gjerningsmannen i den meget kjente Rt-1994-1552 (nr.1))

111) Rt-2005-154. Saken gjaldt utmåling av straff og oppreisningserstatning for seksuelle overgrep mot en sterkt psykisk utviklingshemmet kvinne, utført av to menn i fellesskap, jf straffeloven §193 annet ledd. Den ene mannen fikk 2 års fengsel og den andre mannen fikk 1 år og 8 måneder. HR fant på bakgrunn av Inst.O.nr.92 (1999-2000) at dette var for lavt og skjerpet straffen til henholdsvis 2 år og 9 måneder og 2 år og 6 måneder.

112) Se vedlegg.

113) Se vedlegg.

114) Rt-2005-559. En 22 år gammel mann var dømt for to tilfeller av seksuell omgang med en 13 år og ni måneder gammel jente, jfr. straffeloven §195 første ledd. For dette fikk han ubetinget fengsel i 2 år og 1 måned av lagmannsretten. HR gav samme straff, men gjorde 6 måneder av den betinget på bakgrunn av domfeltes tilståelse.

115) Se vedlegg.

116) Rt-2005-663. En 24 år gammel mann hadde hatt samleie med en kvinne som ikke var i stand til å motsette seg handlingen fordi hun sov, jfr. straffeloven §192. Lagmannsretten hadde idømt samfunnstjeneste på 360 timer, HR argumenterte med at samfunnstjeneste i utgangspunktet ikke er anvendbart i sedelighetssaker og dømte mannen til fengsel i 2 år, hvorav 90 dager ubetinget.

117) Se vedlegg.

118) Se vedlegg.

119) Rt-2005-1235. En 37 år gammel mann var dømt til fengsel i to år og tre måneder for gjentatte tilfeller av seksuell omgang med to ti år gamle gutter han var støttekontakt for, jfr. straffeloven §193 første ledd, §195 første ledd 2. straffalternativ, jfr. straffeloven §206 samt §195 første ledd 1. straffalternativ, jfr. straffeloven §62. Lagmannsretten idømte fengsel i 2 år og 3 måneder. HR gav det samme, men gjorde 6 måneder av tiden betinget på bakgrunn av sakens omstendigheter.

120) Se vedlegg

121) Se vedlegg.

122) Se vedlegg.

123) Rt-2005-1766. En 52 år gammel mann var dømt for grove overgrep og vold mot sine to døtre, jfr. straffeloven §195 første og annet ledd, jfr. §197. Han ble av lagmannsretten dømt til fengsel i 9 år. HR uttalte at det var vanskelig å finne sammenliknbare saker og fasthold lagmannsrettens dom.

124) Rt-2006-37. En kvinne hadde holdt rundt og tatt kjønnslemmet til en sovende mann inn i munnen, jf straffeloven §192 første ledd bokstav b. HR sa seg enig med lagmannsretten i at fengsel i åtte måneder var en passende straff. HR støttet seg på Rt-2004-32 (nr.94).

125) Se vedlegg.

126) Rt-2006-164. En tidligere straffedømt mann var dømt for seksuelle overgrep begått overfor sin stedatter, jfr. straffeloven §195 første ledd, 1. straffalternativ og annet ledd. Lagmannsretten dømte mannen til fengsel i 2 år og 3 måneder. HR dømte mannen til fengsel i 2 år og viste til at det straffbare forhold hadde funnet sted før lovendringen i august 2000.

127) Se vedlegg.

128) Rt-2006-471. Saken gjaldt straffutmåling for grovt uaktsom voldtekt, jfr. straffeloven §192 første ledd bokstav b, jf annet ledd bokstav a, jf fjerde ledd. Lagmannsretten idømte straff på fengsel i 1 år, HR fant dette for strengt og satte straffen til fengsel i 9 måneder. Det ble uttalt at straffen for grovt uaktsom voldtekt skal ligge markant under forsettlig overtredelse, jfr. Rt-2004-1553.

129) Rt-2006-513. En mann var dømt for grovt uaktsom voldtekt, jfr. straffeloven §192 fjerde ledd, jfr. første ledd bokstav a. Lagmannsretten idømte fengsel i 1 år, HR mente dette var for strengt og idømte 8 måneder, jfr. Rt-2004-1553.

130) Se vedlegg.

131) Rt-2006-828. Saken gjaldt straffutmåling for blant annet voldtekt, jfr. straffeloven §192. Voldtekten var grov og langvarig, og HR fant det riktig å fastholde lagmannsrettens straff på

fengsel i 5 år. Dette på bakgrunn av at lovens strafferamme faktisk er det dobbelte. Man kan spørre seg om hvor grov en voldtekt må være før høyeste tilgjengelige straff idømmes.

132) Se vedlegg.

133) Se vedlegg.

2.2 Komparativ analyse/drøftelse av avgjørelsene holdt opp mot signaler fra lovgiver

Med dette er så godt som all HR-praksis fra Rt.1994-1552 til skrivende stund, april 2007, hva angår voldtekt eller sedelighetsforbrytelser, gått igjennom i korte eller lengre trekk. I alle dommene skinner det igjennom at HR har de før gjennomgåtte straffutmålingsmomenter som et bakteppe for dommen. Med dette som bakteppe og ut fra domsmaterialet presenteres følgende funn:

2.2.1 Er HR strengere eller mildere i sine dommer enn underrettene?

Den komparative analysen viser statistisk følgende:

35 av 133 avgjørelser førte til strengere straffutmåling. (26%)

52 av 133 avgjørelser førte til samme straffutmåling som lagmannsretten. (39%)

46 av 133 avgjørelser førte til lavere straffutmåling. (35%)

Ser man matematisk på dette er det $\frac{1}{4}$ sjans for å få straffen skjerpet om man tar saken til HR. Sjansen for at straffen blir satt ned er over $\frac{1}{3}$. For 4 av 10 personer forblir straffen den samme. Dette indikerer at det kan lønne seg å anke, og at HR er mildere i sine dommer enn underrettene. En grunn til dette kan tenkes å være at HR forsøker å holde igjen en eventuell for rask oppjustering av straffene i henhold til rettspraksis.

2.2.2 Har straffeskjerpningen ved lov av 11. august 2000 nr. 76 vedrørende heving av minstestraft hatt den ønskede effekt?

I dommene nr.68. Rt-2002-1210, nr.70. Rt-2002-1295, nr.72. Rt-2002-1383, nr.76. Rt-2003-128, nr.79. Rt-2003-214, nr.82. Rt-2003-495, nr.84. Rt-2003-625 og nr.89. Rt-2003-1561 nevnes blant annet straffeskjerpningen med lovendringen i august 2000 som spesifikk årsak til domsresultatet. Det er her tydelig at HR er ivrig etter å vise at de følger opp signalene fra lovgiver. Casestudiet viser imidlertid at innføringen av mistestraft ikke har hatt den ønskede effekt. Sant nok er straffene blitt lenger, men ikke så lange som lovgiver har ønsket seg. Dette henger sammen med to ting. HR er i prinsippet ikke noe glad for innføring av minstestraft, jfr også minstestraftenes skyggesider i det historiske tilbakeblikket tidligere i oppgaven. Det fører til mindre fleksibilitet og gjør det vanskeligere å fatte en helhetlig avgjørelse. Konsekvensen blir at HRs eneste måte å gi en for dem riktig dom er å gi mye av straffen betinget, jfr. Rt-2005-1274 (nr.120) der tiltalte fikk 2 års fengsel (som er minstestraft for §195), mens den betingete del ble satt til 1 år og 10 måneder! En slik bruk av betinget straff er ikke i tråd med lovgivers ønske som HR flere ganger understreker, men det er HRs eneste

middel for å sikre en noenlunde lik straffutmåling. At HR markerer sin uenighet med lovgiver ses særlig godt av Rt-2004-327 (nr.97). Konklusjonen blir at HRs ønske om forutsigbarhet og likebehandling i forhold til tidligere domsavgiselsener i sammenlignbare saker, etter innføringen av mistestraft fører til økt bruk av betinget straff.

2.2.3 Følger HR opp Inst.S.nr.168 (1997-1998) der straffelovskomiteen forutsetter at hele strafframmen blir tatt i bruk og at domstolene ikke i for stor grad legger seg på nedre del av strafframmen når straffen utmåles?

Ikke én eneste av HR-dommene i casestudiet etter lovendringen i august 2000 inneholdt en maksimumsstraff, som er fengsel i 10 år. (21 år i helt spesielle tilfeller jfr. straffeloven 192, tredje ledd.) Det er heller ingen av sakene fra årene før lovendringen i august 2000 som ender med fengsel i 10 år, - maksimum for datidens strafferamme. Noen av dommene peker seg ut med markant høyere straffutmåling enn andre og vice versa. I de fleste tilfeller vil det av domsgrunnen fremgå hvorfor dommen ble forskjellig i saker som ved første øyekast ser like ut. Her har ikke HR fulgt opp lovgivers ønske. Hensynet til forutberegnlighet og rettspraksis har her veid tyngre for HR og det er således nesten utelukkende den nedre del av strafferammen som har blitt benyttet.

2.2.4 Fordelte sakene som resulterte i høyere eller lavere straffutmåling seg jevnt utover hele perioden med signaler fra Stortinget/lovgiver?

Casestudiet viste en økning av straffutmålingen mot slutten. Det viste også at HR ofte er avventende i stedet for å foregripe begivenhetens gang. Signalene fra lovgiver om økte straffer kom allerede på slutten av 1990-tallet og man kan lese ut av domsmaterialet at i perioden 1994-1997 er HR forsiktige med å øke straffene uten klar hjemmel. I perioden etter endringsloven av 11. august 2000 nr. 76, (dom nr. 50 og fremover) ser man at straffene økte gradvis. Det er imidlertid slik at HR har rettspraksis å ta hensyn til, og det er med på å forklare hvorfor straffene ikke ble markant høyere rett etter at endringsloven hadde trådt i kraft.

2.2.5 Hvordan vurderer HR rettspraksis opp mot ny lovgivning?

Det kan synes som om HR føler at den tryggeste måten å forankre straffutmålingen på er å vise til tidligere praksis. Dette vises også av casestudiet. Konflikten oppstår når ny lovgivning setter andre strafferammer. I Rt-2000-2086 (nr.50) viste HR til at endringsloven av 11. august 2000 nr. 76 tilsa strengere straff, men kom likevel på bakgrunn av rettspraksis til at straffen måtte reduseres. I Rt-2002-448 (nr.60) valgte HR å forankre dommen i solid rettspraksis. I Rt-2002-785 (nr.62) ser det helt klart ut som om rettspraksis veier tyngre enn lovgivningen.

2.2.6 Hvordan vurderer HR verdien av forarbeider ved straffutmåling?

I Rt-1996-216 (nr.19) ble det uttalt at forarbeider ikke kunne tillegges vekt, mens det i Rt-2001-1674 (nr.56) blir lagt avgjørende vekt på forarbeider. Uten å legge for mye i dette, kan man trekke den konklusjon at HR gir forarbeider rettskildemessig vekt i den grad de støtter domresultatet.

2.2.7 Bærer straffutmålingen preg av at like handlinger straffes likt?

Casestudiet viste at Høyesterett er meget nøye med å vise til sammenliknbar rettspraksis når de avsier en dom. Det legges stor vekt på at straffutmålingen skal være i tråd med tidligere avgjørelser.

Ved sedelighetslovbrudd er strafferammene vide, med svært høye maksimumsstraffer, noe som i utgangspunktet åpner for store forskjeller. I oppgaven gjengis til dels store variasjoner i straffutmålingen i sedelighetsdommene. Når man leser dommene fremstår imidlertid forskjellene stort sett som selvforklarende. Hovedreglen er enkel: Jo grovere lovbrudd, jo lengre straff. Lund Busch og Jakobsen finner i sin undersøkelse at det har skjedd en markert heving av straffenivået i saker om seksuelle overgrep mot barn i perioden 1985-2001. Om denne hevingen av straffenivået skjedde i første eller andre halvdel av perioden (1994-2001) sier undersøkelsen ikke noe om, men casestudiet viste at det var økning i straffene fra 1994-2001. Dette særlig på bakgrunn av HRs egne signaler om straff. Når man innførte slike regler i 1927 førte det til en rekke frifinnelser, da domstolene mente at minstestrafen var så høy at det var bedre å ikke straffe i det hele tatt. Dette kunne lett blitt resultatet da regler om minstestrafte ble gjeninnført i august 2000. Konklusjonen blir likevel at straffene er forutsigbare, noe som er et av domstolenes mål. Nesten uten unntak støtter HR seg direkte til rettspraksis for å legitimere den utmålte straff, se for eksempel Rt-2001-411, der det vises til Rt-1994-1552, Rt-1999-363 og Rt-1999-919, til støtte for at utmålte straff i alle fall ikke var for streng. Sett under ett, er inntrykket en sitter igjen med at straffutmålingen er forholdsvis lik i sammenliknbare saker.

2.2.8 Følger domstolene opp Stortingets/Lovgivers signaler?

Casestudiet viste at HR er ivrig etter å vise til den nye lovgivningen, jfr. 2.2.2. I og med innføring av minstestrafte har straffene uomtvistelig blitt lenger etter overnevnte endringslov. Casestudiet støttes av riksadvokat Tor Aksel Busch. I en artikkel skrevet i Aftenposten den 10.01.06 skriver han at straffenivået har gått opp på nesten alle områder de siste ti årene. Han er svært fornøyd med utviklingen og uttaler:

”Det er hevet over tvil at det er skjedd en betydelig endring av straffenivået på viktige områder. Domstolene er gått fra 70-tallets tenkning om redusert bruk av straff, til det nivået som nå er etablert for alvorlig og samfunnsskadelig kriminalitet. Et samvirke av årsaker ligger bak, blant annet den kriminalitetsutvikling vi har sett over tid og det at folk registrerer at samfunnet ikke klarer seg uten bruk av fengselsreaksjoner.”

Tor Aksel Busch mener å ha dokumentasjon for at en voldtekt som på slutten av 1990-tallet ville ført til mindre enn to års fengsel, i dag (januar 2006) straffes med fengsel i mellom tre og fire år.

Alle er imidlertid ikke like positive til utviklingen.

I en kronikk om straffutmåling vedrørende kriminelle handlinger mot barn, fra januar 2006 av Ada Sofie Austegaard, rettes en relativt skarp kritikk mot domstolenes evne til å forstå og ta til seg Stortingets signaler. (Det skal bemerkes at hun ikke er jurist og at hennes bakgrunn som mor til en av jentene i Baneheia-saken nok er med på å farge hennes uttalelser.) Som leder for Stine Sofies Stiftelse har hun likevel noen interessante innspill som her gjengis: ”I årevis har Stortinget ved en rekke anledninger sendt signaler til domstolene om at straffutmålingen i saker om kriminelle handlinger mot barn er lavere enn det de folkevalgte ønsker. Men gjenspeiler dette seg i rettspraksis. Vi mener nei. Vi har til dags dato truffet svært

få på vår egen vei som ikke er enige i at straffutmålingen i saker som omhandler vold og overgrep mot barn, kontra straffutmålingen for f. eks økonomisk kriminalitet, ikke står i samsvar med folks rettsoppfatning.”

Detter er også forfatteren av denne oppgavens erfaring.

Som man ser er det dissens vedrørende HRs oppfølging av Stortingets signaler. Denne oppgaven viser imidlertid at begge synspunkt kan forsvares; HR har økt straffene i sedelighetssaker, men det er fortsatt en vei å gå når det gjelder full bruk av strafferammene.

2.2.9 Hva er passende strafferamme for sedelighetsforbrytelser?

Dette lar seg ikke besvare vitenskapelig gjennom et casestudium. Hva som er passende straff må holdes opp mot den til enhver tid gjeldende strafferamme og lovgivers uttalelser. Det kan likevel være nyttig å se på hva noen autoriteter på området mener om straffenivået.

Kriminologiprofessor Nils Christie advarer mot å straffe for strengt. Han skriver:

”Å advare mot at det skal bli for lite rom for strafferetten i et moderne samfunn, det er som å advare mot oversvømmelse i Sahara. Vår oppmerksomhet må rettes i motsatt retning: Farene for framveksten av det ekstremt straffende samfunn.”⁷

Justisminister Knut Storberget sier at han ikke tror utviklingen med strengere straffer har stanset og uttaler at straffenivået fortsatt er for lavt for voldtekt, grov vold og sedelighetsforbrytelser.⁸

Riksadvokat Tor aksel Busch mener straffenivået har økt betraktelig de 10 siste år og at straffene nå er mer i tråd med folks rettsoppfatning.⁹

Juristkontakt 1. 2006 fikk undersøkt folks mening om straffenivået i Norge.¹⁰ Resultatet av undersøkelsen viste at nær 80% vil heve straffene, mens bare en av åtte personer er fornøyde med straffenivået. Selv om riksadvokaten mener at vi er på rett vei, er det altså bare 1 av 8 personer som ser det slik. Balansen mellom gjerning og reaksjon er med andre ord blitt bedre, men ikke bra nok. Ut fra dette er det lett å trekke den konklusjon at vi er på rett vei; straffene blir strengere og det blir mindre kriminalitet.

En økning av straffenivå har likevel sine skyggesider. Advokat Harald Stabell bemerker følgende om utviklingen:

”Når man ikke aner noe om effekten, er det i mine øyne etisk og moralsk vanskelig å forsterke det ondet man påfører gjerningsmannen.”¹¹

Debatten om hva som er passende straffutmåling har mange fasetter. Forfatteren av denne oppgaven tror at straffene vil øke også i tiden fremover, men at kriminaliteten ikke kommer til å synke av denne grunn. Likevel er det viktig å ta opp spørsmålet om passende straffer til vurdering med jevne mellomrom.

---

⁷ En passende mengde kriminalitet, Nils Christie, 2004

⁸ Intervju i bladet Juristkontakt januar 2006

⁹ Intervju i bladet Juristkontakt januar 2006

¹⁰ Undersøkelse foretatt av Interfact 2006

¹¹ Intervju i bladet Juristkontakt januar 2006

2.2.10 Er straffutmålingen i dommene i konflikt med alminnelig rettsfølelse?

Heller ikke dette lar seg besvare av et casestudium, - likevel kan det gjøres noen betraktninger om emnet. I et HR-sitat i kapittel 1.3 defineres rettferdstanker som tanker om forholdsmessighet mellom skadevirkninger og straff for ulike lovbruddstyper.

Den alminnelige rettsfølelsen henger nøye sammen med folks opplevelse av hva som er rettferdig. Dette grunner i at den "alminnelige rettsfølelse" er en sterkt subjektiv størrelse. Det vil her være interessant å vektlegge en nyere dansk undersøkelse av dr.jur Fleming Balvig ved Københavns Universitet, som er presentert i avhandlingen "Danskens syn på straff". Den omhandler situasjonen i Danmark, men det er liten grunn til å tro at holdningene til straff er særlig annerledes i Norge. Balvig peker på at flertallet i den danske befolkning mener at den økende kriminaliteten bare kan bøtes på ved stadig å heve straffene, slik at man avskrekker de potensielle forbryterne. Han stiller her blant annet spørsmål om det egentlig bunner ut i uvitenhet hos folk flest. Grunnen er at folk flest ikke leser dommer, kriminalstatistikker eller lover. Folk leser aviser, ser på fjernsyn og Internett. Det er på bakgrunn av massemediene folk danner seg en mening om kriminaliteten og om hvorvidt straffene er for lave eller høye. Balvigs undersøkelse viser at folk tror domstolene dømmer mildere enn det de faktisk gjør og et flertall på 65% selv ville dømt strengere enn domstolene – basert på samme informasjon. I og med disse forhold, foreligger det da noe egentlig misforhold mellom faktisk straffutmåling og folks rettsoppfatning? Definerer man rettferdighet som hva folk synes er riktig og rimelig viser denne undersøkelsen at dommene i undersøkelsen er mer rettferdig og i tråd med folks rettsfølelse enn hva man kanskje skulle tro.

Samtidig kan nevnes at Stortingskomiteen nevnt i kapittel 1.5 understreker at "den idømte straff gir signaler om hvor alvorlig samfunnet ser på en handling, og mener det blir helt galt når så krenkende handlinger som seksuelle overgrep/voldtekter straffes mildere enn for eksempel økonomiske forbrytelser. Komiteen er av den oppfatning at personlige krenkelser er vel så skadelige og straffverdige som forbrytelser med økonomisk innhold." Denne holdningen speiler godt det mange gir uttrykk for her til lands, både i media og privat.

Man ser at lovgiver positivt søker å imøtekomme den alminnelige rettsfølelsen og øke straffene for handlinger samfunnet ser alvorlig på. Konklusjonen er at straffutmålingen i mange av dommene før lovendringen fremstår som urimelig lav og var således i konflikt med den alminnelige rettsfølelse. Etter lovendringen av 11. august 2000 nr. 76 er straffene uomtvistelig blitt noe lenger og således mer i tråd med det straffnivå samfunnet krever for sedelighetssaker. Det er imidlertid fortsatt en vei å gå.

DEL III – KONKLUSJON OG AVSLUTNING

3.1 Konklusjon

Denne oppgaven hadde som mål å kartlegge om HR følger opp lovgivers signaler om strengere straffer i sedelighetssaker, da særlig med henblikk på endringsloven av 11. august 2000 nr. 76. I tillegg ble det forsøkt å finne ut om straffutmålingen bærer preg av at like handlinger straffes likt.

Konklusjonen er at HR følger opp lovgivers signaler. I dommene er det flere ganger vist til ovenstående endringslov når strafferammen skal utmåles. Gjennom casestudiet ser man at reglene om minstestraft gjør at straffene har blitt lengre. Det er likevel ikke slik at man på bakgrunn av dette kan si at endringsloven fullt ut har hatt den ønskede virkning. Økningene i straffutmålingen har ikke vært store, særlig fordi HR benytter seg av muligheten til å gi betinget dom der de føler at reglen om minstestraft vil gi et urimelig resultat. I tillegg vet man at HR er forsiktig med å øke straffen i for store sprang da dette rammer den forutsigbarhet rettssubjektene har krav på.

Konklusjonen er at like straffer straffes likt. Til dette må følgende tilføyes:

Først og fremst er det ikke alltid lett å sammenligne saker direkte. I Rt-1994-1552 (nr.1) ble det sagt at hver sak er forskjellig og at hver sak derfor måtte vurderes for seg. Likevel er forutsigbarhet noe domstolene og især HR søker å etterstrebe. Det vil si at tilnærmedesvis like saker skal behandles likt og hvis så ikke skjer skal det i dommen forklares hvorfor. I og med at det er HR som skal stake ut kursen, går den ofte foran i å ha en ensartet praksis. Et konkret eksempel er Rt-1996-216 (nr.19). Her ble en mann dømt for overgrep. Borgarting lagmannsrett dømte mannen til fengsel i 2 år og 9 måneder. HR uttalte som lagmannsretten at utuktige overgrep mot barn må medføre en streng straffereaksjon og sa videre at forarbeidene til endringsloven av 22.mai 1992 nr 49 gav klart uttrykk for at lovgiver ønsker en skjerpning av straffutmåling i slike saker. HR valgte likevel å nedsette fra 2 år og 9 måneder til 2 år og 3 måneder og mente åpenbart at straffen var for streng sett i forhold til sammenlignbare lovbrudd. Lovforarbeider gav altså ikke nok tyngde til å forsvare en heving av straffenivået, mens tidligere rettspraksis ble utslagsgivende.

Lik straffutmåling er et resultat av flere faktorer. Gjennom juristutdanningen lærer jurister å tenke likt. I følge Hans Petter Graver ved det juridiske fakultet i Oslo finnes det en "juristskapt virkelighet", denne virkeligheten blir først og fremst til i utdannelsesfasen til juristene. Han sier:

”Mest totalt skjer en slik formidling av rettssystemets kunnskaper om samfunnet ved den systematiske opplæring av jurister. Siktemålet her er å tilegne seg den nødvendige innsikt for å kunne opptre innenfor systemet. Det å nå dette målet er dels et spørsmål om læring av rettsregler og juridisk metode, men det er også et spørsmål om sosialisering dvs. en mer ubevisst opptakelse av bl.a. de verdier og den kunnskap om samfunnet som formidles gjennom rettsregler.”¹²

En hver dom/kjennelse er derfor søkt å være i tråd med rettspraksis. Er en dommer stadig i utakt med resten av systemet, vil han fremstå lite dyktig og få sine avgjørelser overprøvd i andre instanser. I dag går det dessuten gjennom lovdata raskt og enkelt å holde seg orientert

---

¹² Den juristskapt virkelighet. Hans Petter Graver 1986

om det som skjer. Faren her er imidlertid at HR legger så mye vekt på rettspraksis, for å sikre forutsigbarheten i rettsystemet, at lovendringer på et område ikke får den ønskede virkning.

Av dette ser man at det er juristenes bakgrunn/opplæring og hensynet til en ensartet rettspraksis som skal ivareta behovet for forutsigbarhet i rettsystemet. Av casestudiet ser man at HR flere ganger justerer straffutmålingen med henblikk på å få en ensartet rettspraksis.

3.2 Avslutning

Da tema for oppgaven ble valgt var det på bakgrunn av undertegnede engasjement for emnet. Straffutmåling i sedelighetssaker kommer alltid til å være gjenstand for debatt i media, så vel som i juridiske kretser. Det har særlig vært interessant å avdekke at det nærmest unisone folkekravet om høyere straffer, for en stor del kan lastes media og folks manglende kunnskap om faktisk straffutmåling. Med dette menes ikke at kravet om høyere straffer ikke er legitimt, men det er samtidig viktig å se at sedelighetsforbrytelser ikke kommer til å forsvinne bare straffene er høye nok. Debatten om hvor straffenivået skal ligge og hva som er rettferdig straffutmåling i sedelighetssaker vil alltid være til stede. Det er i seg selv ikke noe negativt, men tvert imot et tegn på et sunt og velfungerende demokrati.

- I voldtektssaker så vi at straffen lå opptil ett år lavere enn man fikk for et bankran med et relativt beskjedent utbytte. Vi var av den oppfatning at dette utfordret den tilliten rettspleien er helt avhengig av å ha i befolkningen, sa riksadvokaten i et avisintervju i januar 2006, og oppgav med det grunnen til oppjusteringen av straffenivået i sedelighetssaker ved lov av 11. august 2000 nr. 76. Siden da har Høyesterett, som sett i denne oppgaven, gradvis økt straffutmålingen i sedelighetssaker. Men meningene om HRs oppfølging av lovgivers signaler er mange og divergerende. Vi har neppe sett den siste lovendring på dette området.

Litteraturliste

- Spesiell strafferett. Utvalgte emner. Johs. Andenæs og Anders Bratholm. 3 utgave, 1996 Universitetsforlaget.
- Ot.prp. nr. 28 (1999-2000)
- Ot.prp. nr. 40 (1999-2000)
- Ot.prp. nr. 81 (1999-2000)
- Ot.prp. nr. 90 (2003-2004)
- NOU 2003: 31
- NOU 1997: 23
- NOU 2002: 4 1.5
- NOU 1997: 23 Seksuallovbrudd. Straffelovkommisjonens delutredning VI
- ”En undersøkelse av utvikling i straffutmåling i grove ran, vold, seksuelle overgrep mot barn og voldtekt i perioden 1985-2001” av Henning Jakobsen, Henriette Lund Busch
En rapport utarbeidet på oppdrag fra riksadvokaten våren 2001.1 Hovedformålet med rapporten har vært å kartlegge straffutmålingspraksis de siste 15 år i sammenlignbare saker for sakstypene "grove ran rettet mot betjeningen i kiosker, bensinstasjoner og lignende steder", "voldssaker (straffeloven §§ 228 og 229, eventuelt i kombinasjon med § 232)", "seksuelle overgrep mot barn" og "voldtekt".
- Kriminalstatistikk år 2000, tabell 5
- Kronikk av Ada Sofie Austegard (Leder av Stine Sofies Stiftelse), Aftenposten januar 2006
- En passende mengde straff. Nils Christie, 2004.
- Juristkontakt 1. 2006.
- Artikkel i Aftenposten 12.01.06. Tittel: ”Riksadvokaten glad for straffenivået”
- Den juristskapte virkelighet . Hans Petter Graver, 1986, TANO forlag
- Strafferett. Ståle Eskeland, 2000
- Forbrytelse og straff. Slettan og Øye, 1997
- Danskens syn på straff. Rapport av Fleming Balvig, Universitetet i København

Liste over tabeller

- Tabell 1. Lund Busch og Jakobsen-undersøkelsen 2002
- Tabell 2. Lund Busch og Jakobsen-undersøkelsen 2002
- Tabell 3. Lund Busch og Jakobsen-undersøkelsen 2002
- Tabell 4. Lund Busch og Jakobsen-undersøkelsen 2002

Vedlegg

Deler av 133 gjennomgåtte Høyesterettsdommer, nummerert i kronologisk rekkefølge i henhold til fullstendig rettsmateriale:

5) Rt-1995-252. En 46-årig, tidligere bøtelagt mann ble idømt ubetinget fengsel i 2 år og 3 måneder for overtredelse av straffelovens § 195 første ledd, 1. straffalternativ, §§ 196 første ledd, 209 og 212, annet ledd 1. straffalternativ. Han hadde misbrukt sin samboers datter fra hun var 13 til hun var 16 år. Det var anket over straffutmålingen og anført at den var for streng sett i samsvar med gjeldende praksis. HR var ikke enig i dette og forkastet anken. Begrunnelsen var at misbruket var alvorlig og hadde strukket seg over to år.

7) Rt-1995-799. En 39-årig, tidligere straffet mann, ble idømt ubetinget fengsel i to år og seks måneder for overtredelse av straffeloven § 195, §196 og §212. Overtredelsene var omfattende seksuelt misbruk av barn. To av fagdommerne i lagmannsretten ville at straffen skulle nedsettes til 2 år. (Den tredje fagdommeren hadde sykdomsforfall.) Her ser vi et eksempel på det som så mange ganger skjer i våre rettsinstanser: Fagdommerne vil ha lavere straff enn meddommerne. Det er blitt sagt at det er slik fordi fagdommerne dømmer etter loven, mens meddommerne dømmer mye etter sin subjektive oppfatning om hva som bør være en rimelig straff for lovovertrædelsen som er begått. I formildende retning la HR vekt på at tiltalte straks hadde tilstått det straffbare forhold, da en tilståelse i sedelighetssaker betyr at fornærmedes forklaring ikke trekkes i tvil og således sparer fornærmede for en ytterligere belastning ved ikke å bli trodd. Tilståelsen var likevel i seg selv ikke nok til å nedsette straffen i saken.

12) Rt-1995-1024. 20-årig, tidligere ustraffet mann ble idømt fire år ubetinget fengsel for voldtekt (straffeloven §192 første ledd 2. straffalternativ), ran (straffeloven §268 annet ledd jfr. §267), samt enkelte andre forhold. Domfeltes anke over straffutmålingen ble forkastet. I denne saken er det vanskelig å si noe konkret om straffutmålingen da det dreier seg om både voldtekt og ran.

15) Rt-1995-1490. 75-årig mann, tidligere straffet bl.a. tre ganger for sedelighetsforbrytelser, ble nå idømt 120 dager fengsel, hvorav 30 dager ubetinget, for overtredelse av straffeloven §212, annet ledd, 1. straffalternativ. Dommen var fellesstraff med tidligere betinget straff for lignende forhold. Han hadde nå gjort seg skyldig i utuktig handling ved å beføle en ni og et halvt år gammel gutt i skrittet utenpå klærne. Domfelte hadde anket over straffutmålingen, og anken førte frem. Forhørsretten hadde opprinnelig dømt han til ubetinget fengsel i 9 måneder. Straffen ble i dette tilfelle redusert med mer enn halvparten. HR anfører ingen klar argumentasjon for straffnedsettelsen, men det antas at tiltaltes høye alder spilte inn.

16) Rt-1995-1894. To tidligere ustraffede menn henholdsvis 37 og 26 år gamle, ble idømt ubetinget fengsel i 60 dager for overtredelse av straffeloven §183 og §211 første ledd bokstav b, jfr. annet og tredje ledd, jfr. sjette ledd. De hadde solgt privatkopierte kassetter med barnepornografi. I herredsretten ble begge dømt til ubetinget fengsel i 7 måneder. De anket over straffutmålingen. Anken førte frem. HR reduserte straffen til 60 dager og forklarte det med en helhetsvurdering av saken. Denne saken er et eksempel på en påfallende stor reduksjon av utmålt straff. Sett i henhold til handlingens alvorlighetsgrad, mente HR åpenbart at fengsel i to måneder var riktig utmålt straff.

17) Rt-1996-60. 51-årig, tidligere straffet mann ble ved etterskuddsdom, jfr. straffeloven § 64, idømt ubetinget fengsel i to år og seks måneder for utuktig omgang, herunder samleie, med to døtre, jfr. straffeloven § 195, § 207 og § 196. Forholdet opphørte i 1981. Foreldelse ble avbrutt ved siktelse i 1994. Straffeloven § 67, fjerde ledd, kom til anvendelse idet handlingene ble ansett for å være ett fortsatt forhold, og ikke to ulike straffbare handlinger - utuktig omgang til å begynne med og senere samleie. Det siste er utuktig omgang i kvalifisert form. Lagmannsretten hadde satt straffen til 3 år og 6 måneder. HR reduserte den til 2 år og 6 måneder med begrunnelsen i tidsaspektet fra handlingene ble begått til de ble anmeldt. Vi ser av dommen at i mangel av klar hjemmel føler HR at de må legge straffen på samme nivå som i tidligere avgjørelser.

20) Rt-1996-267. 53-årig mann, tidligere straffet bl.a. for sedelighetsforbrytelser mot mindreårige, ble idømt ubetinget fengsel i 1 år og 6 måneder for overtredelse av straffeloven §195, første ledd 1. straffalternativ. Lagmannsretten dømte mannen til fengsel i 2 år og 6 måneder. Domfelte anket overstraffutmålingen. HR uttalte:

”Selv om de straffskjerpene omstendigheter i saken tillegges den vekt de har krav på, må jeg gi domfelte rett i at straffen etter lagmannsrettens dom er for streng når den sammenholdes med det straffenivå som har vært lagt til grunn av Høyesterett i sammenlignbare saker fra de senere år. Jeg finner at straffen bør settes til fengsel i 1 år og 6 måneder.”

HR føler seg bundet av tidligere avgjørelser og er forsiktige med å øke straffen da det blant annet går ut over forutberegnligheten i slike saker. Er straffverdigheten lik skal og så straffutmålingen bli lik, jfr. kapitelet om straffutmålingsmomenter.

24) Rt-1997-34. 53-årig mann, tidligere straffet for sedelighetsforbrytelse (straffeloven §195) ble idømt fem måneder ubetinget fengsel for å ha forgrepet seg på tre småpiker, i tidsrommet 1992-1995 (straffeloven §212 annet ledd 2. straffalternativ). Domfelte anket over straffutmålingen. Straffen på 5 måneder ble opprettholdt av HR grunnet sakens omfang.

25) Rt-1997-437. Høyesterett opphevet frifinnende lagmannsrettsdom for tiltale etter straffeloven §198 vedrørende samleie mellom lege og pasient. Begrunnelsen var at loven var tolket uriktig.

27) Rt-1997-1778. 25-årig, tidligere ustraffet mann, ble idømt fengsel i ett år og to måneder, hvorav seks måneder betinget for ett tilfelle av voldtekt til samleie overfor sin samboer. Herredsretten idømte ett år og seks måneder. HR reduksjon av straffen med fire måneder begrunnes ikke nærmere. En mulig grunn kan være hensynet til ensartet rettspraksis.

28) Rt-1997-1994. 41-årig, tidligere straffet mann ble idømt fire år ubetinget fengsel for bl.a. overtredelse av straffeloven §195, første ledd, 2. straffalternativ og straffeloven §209 - utuktig omgang med syvårig stedatter. Domfeltes anke over straffutmålingen ble forkastet. Uten å sitere noen konkrete dommer skriver HR at ut i fra den gjeldende rettspraksis kan dommen synes noe streng. Dommen ble opprettholdt fordi det dreide seg om planlagt kynisk utnyttelse av et annet individ til egen økonomisk vinning. At mannen tidligere var straffet fikk også betydning for straffen.

31) Rt-1998-1010. 47-årig, tidligere ustraffet mann ble idømt ubetinget fengsel i ett år og fire måneder for overtredelse av straffeloven §193, første ledd, 1. straffalternativ, §196 og §198. Aktoratet anket over straffutmålingen. HR opprettholdt byrettens straffutmåling, men skjerp

lagmannsrettens som hadde idømt domfelte fengsel, hvorav seks måneder var betinget. HR uttalte at straffutmålingen i saken i hovedsak måtte baseres på det straffbare forhold og domfeltes skyld, noe som tilsa ubetinget fengselsstraff.

33) Rt-1998-1182. Ektepar, 55-årig tidligere ustraffet mann og 52-årig tidligere ustraffet kvinne, gjorde seg skyldig i sedelighetsforbrytelser overfor flere fosterbarn. Mannen ble idømt ubetinget fengsel i tre år og seks måneder for overtredelse av straffeloven §195 første ledd 2. straffalternativ, §196 første ledd og §209 samt overtredelser av alkohollovgivningen. Hustruen ble idømt to år ubetinget fengsel for overtredelse av straffeloven §195 første ledd 2. straffalternativ og §209. HR satte ned straffen med 1 år for begge de domfelte fra det lagmannsretten hadde idømt. Førstevoterende skrev at straffen ”passende” kunne settes til det overnevnte. Dette må tolkes som et klart uttrykk for at HR er forsiktige med å øke straffen uten klar hjemmel og ønsker å legge straffenivået på samme linje som tilsvarende saker.

35) Rt-1998-1265. 40-årig, tidligere ustraffet mann ble idømt ubetinget fengsel i to år for overtredelse av straffeloven §195 første ledd og straffeloven §209. Han hadde i 1992 grovt misbrukt sin stedatter som da var 12 år gammel. Ved straffutmålingen ble tatt hensyn til at domfeltes autorisasjon som lege var blitt trukket tilbake som følge av det straffbare forhold, jfr. legeloven av 13. juni 1980 nr. 42 §8 første ledd. Påtalemyndigheten anket over straffutmålingen. Anken førte frem. HR skjerpet straffen i forhold til lagmannsrettens dom og økte straffen med seks måneder. HR støttet seg på rettspraksis og uttalte at det ikke forelå omstendigheter som kunne føre til redusert straff.

36) Rt-1998-1305. 43-årig, tidligere ustraffet mann ble idømt ubetinget fengsel i ett år og tre måneder for overtredelse av straffeloven §195 første ledd 1. straffalternativ, jfr. annet ledd. HR kom til: ”Ut fra den sparsomme Høyesterettspraksis en har etter lovendringen i 1992 om sammenlignbare tilfeller, er jeg kommet til at lagmannsretten har fastsatt straffen noe for lavt. Jeg finner at straffen passende kan settes til fengsel i 1 år og 3 måneder. Dette innbar en skjerpelse av straffen på tre måneder. Når HR bruker ordet ”passende”, viser det at de søker å sette straffen lik tidligere avgjørelser i like saker.

37) Rt-1999-155. 36-årig, tidligere straffet mann ble idømt 30 dager ubetinget fengsel for overtredelse av straffeloven §212 annet ledd 1. straffalternativ. Han hadde befølt en ni år gammel pikes kjønnsorgan utenpå buksen. HR hadde her lite å støtte seg på. Det fantes ingen nyere HR-avgjørelser av saker av lik karakter. Uten noe konkret å støtte seg på ble lagmannsrettens dom fastholdt. Uten å vise til rettspraksis ble det sagt at det ikke er grunnlag for samfunnstjeneste for en sak av denne karakter. Jfr. Rt-1996-148 (nr.18) som forklarer hvorfor samfunnsstraff ikke er formålstjenelig ved seksualforbrytelser.

45) Rt-1999-1895. 22-årig, tidligere ustraffet mann ble idømt ubetinget fengsel i to år og seks måneder for flere overtredelser av straffeloven §195 og §212. Han ble også idømt sikring etter straffeloven §39 a - f for et tidsrom av inntil fem år. HR reduserte straffen med 1 år. Det ble sagt at lagmannsrettens straff var noe for høy vurdert ut fra Høyesteretts praksis i de senere år. HR la også i formildende retning vekt på domfeltes tilståelse, ”som i vesentlig grad har bidratt til å oppklare saken, med den følge at overgrepene ikke kan trekkes i tvil.” Igjen ser vi at HR søker å legge seg på linje med tidligere avsatte dommer.

46) Rt-2000-40. 32-årig, tidligere straffet mann ble idømt ubetinget fengsel i fire år og seks måneder for overtredelse av straffeloven §193, §162 og legemiddeloven §24. HR hevet straffen med 6 måneder. Det vises til at det i den senere tid har vært en skjerpning av

straffnivået. HR støtter seg blant annet til Rt-1999-363 (nr.38) og Rt-1999-919 (nr.41) som gav henholdsvis 2 år og 6 måneders fengsel og 3 år fengsel. Som begrunnelse for straffskjerpelsen viste HR til det som ble sagt der.

49) Rt-2000-1886. 45-årig, tidligere straffet mann ble idømt fire år og tre måneder ubetinget fengsel for alvorlige seksuelle overgrep mot sin daværende stedatter fra hun var fem til fylte 10 år, jfr. straffeloven §195 første ledd 1 str.alt. m.fl., og straffeloven §209. Dette innebar en skjerpelse av lagmannsrettens dom som var på 3 år. Det var særlig straffskjerpene at fornærmede var påført alvorlig psykisk skade. HR bruker igjen ordet ”passende” om straffutmålingen. Som sagt tidligere må dette tolkes som at HR vil at avgjørelsen skal være i tråd med gjeldende praksis på området.

52) Rt-2001-408. En mann anket over straffutmålingen etter å ha blitt dømt for å ha hatt utuktig omgang med et barnebarn fra hun var fire til hun var fjorten år gammel, jf straffeloven §195 første ledd 2. alternativ og straffeloven §207 første ledd 2. alternativ, jf straffeloven §62 første ledd. Lagmannsrettens straff på 5 år ble opprettholdt. Høyesterett har flere ganger lagt til grunn at betydningen av tidsforløpet i incestsaker avhenger av sakens alvor, det vil blant annet si hvor grove og hvor hyppige overgrepene har vært, og hvor lenge de har pågått, se Rt-1999-745 (nr.40). Jenta hadde som følge av overgrepene fått angst og depresjon og hadde gjort seks alvorlige forsøk på å ta sitt eget liv. Interessant er det å merke seg at sakens karakter er så alvorlig at domfeltes høye alder og det at han er psykisk svekket, ikke kunne tillegges vekt av betydning ved straffutmålingen. Mannen var snart 73 år og hadde fått konstatert varig svekkede sjelsevner. Han ble likevel ansett soningsdyktig.

55) Rt-2001-1354. En 26 år gammel mann var dømt til fengsel i ett år for overtredelse av straffeloven §195 første ledd 2. straffalternativ. Han hadde hatt samleie med en jente på 13 år og 8 måneder, som han hadde fått kontakt med via en prate-linje på Internett. Lagmannsretten hadde idømt domfelte 1 års fengsel. Høyesterett gjorde halvparten av straffen betinget og begrunnet det blant annet med at tiltalte innrømmet forholdet og erkjente straffskyld da han ble forhørt av politiet.

57) Rt-2001-1713. En 18 år gammel mann var dømt til fengsel i to år og seks måneder etter straffeloven §192 første ledd 2. straffalternativ, jfr. §49, for forsøk på overfallsvoldtekt med en skarp gjenstand, som påførte offeret store og til dels langvarige skadevirkninger. Grunnen til at dommen ble så lang var at det ble i tillegg idømt straff for tidligere begåtte illegale handlinger. HR opprettholdt straffen som lagmannsretten hadde idømt og begrunnet dette med den generelle skjerpelsen det har vært på dette området de senere årene. Det ble også vist til uttalelsene i Rt-1994-1552 (nr.1).

60) Rt-2002-448. Saken gjaldt straffutmåling for voldtekt av fire kvinner jfr. straffeloven §192 jfr. §213, to tilfeller av utuktig omgang med noen som var ute av stand til å motsette seg handlingen jfr. straffeloven §193, og dessuten en rekke andre straffbare forhold. Den idømte fengselstraff på seks år og seks måneder var således ikke for streng og ble opprettholdt av HR. Det ble uttalt: ”Ved straffutmålingen tar jeg utgangspunkt i at Høyesterett i de senere årene har skjerpet straffene for flere typer av voldtekt, se uttalelser i Rt-1994-1552, Rt-1999-363 og Rt-1999-919. Jeg finner det klart at voldtektene i vår sak har en karakter som gjør at de omfattes av denne straffskjerpelsen.”

63) Rt-2002-849. En på gjerningstidspunktet 21 år gammel mann ble dømt til ett år og tre måneders fengsel, hvorav 10 måneder var betinget, for fullbyrdede samleier med to jenter på

13 og 15 år. Dette var en reduksjon i forhold til lagmannsretten som hadde idømt domfelte den samme straffen, men med bare 3 måneder betinget fengsel. Begrunnelsen for reduksjonen var at domfelte hadde psykiske problemer og at en strengere reaksjon vil komme i konflikt med tidligere avgjørelser, for eksempel Rt-2001-1354 (nr.55) hvor forholdet var mer alvorlig. I denne avgjørelsen ble tidligere rettspraksis avgjørende for straffenivået.

66) Rt-2002-917. En mann hadde gjennom flere år forgrepet seg seksuelt mot sin adoptivdatter. Høyesterett fant at mannen hadde tvunget seg til den utuktige omgangen ved å fremkalle frykt for datterens psykiske helse, jfr. straffeloven §192. Lagmannsretten idømte ubetinget fengsel i 4 år, HR idømte samme strafflengde, men gjorde 2 år og 6 måneder av den betinget, noe som innebar en kraftig reduksjon. Dette begrunnes blant annet med at rettspraksis tilsier at hvis det er svært lang tid fra de straffbare handlingene ble begått, til anmeldelse foreligger, skal det trekke mot en reduksjon i straffutmålingen. HR kom til at i denne saken gjorde tidsaspektet seg gjeldende med særlig styrke. Det ble også vist til Rt-1996-60 (nr.17).

73) Rt-2002-1526. Saken gjaldt straffutmåling for utuktig omgang en psykolog oppnådde med pasienter ved misbruk av sin stilling, jfr. straffeloven §198 slik denne lød før lovendring 11. august 2000 nr. 76. Lagmannsretten hadde idømt mannen fengsel i 3 år, HR reduserte straffen til fengsel i 2 år og 6 måneder. Reduksjonen ble blant annet begrunnet med mannens alder (74 år) og at han hadde sviktende helse og høyt blodtrykk.

74) Rt-2002-1673. En 32 år gammel mann var dømt blant annet for fem voldtekter, jfr. straffeloven §192. Spørsmålet var om vilkårene for forvaring i straffeloven §39c nr 1 var oppfylt, noe HR kom til at de var. Lagmannsretten hadde idømt domfelte forvaring i 8 år med en minstetid på 4 år. HR idømte forvaring i 7 år uten noen minstetid. Det er vanskelig å si om dette innebar en reell skjerpelse eller reduksjon av straffen.

78) Rt-2003-196. En 31 år gammel mann hadde voldtatt en prostituert kvinne, og saken gjaldt straffutmålingen for overtredelsen av straffeloven §192. Lagmannsretten idømte mannen fengsel i 3 år mens HR mente på generelt grunnlag at straffutmålingen var for stor og reduserte straffen til 2 år og 6 måneder. Det at kvinnen var prostituert kunne isolert sett ikke føre til lavere straff. Reduksjonen ble nok gjort fordi HR følte at straffen var for høy sett i henhold til gjeldende praksis.

86) Rt-2003-841. En 32 år gammel mann hadde hatt tre samleier med en jente på 12 år. Straffen for overtredelsen av straffeloven §195 første ledd 2. straffalternativ ble satt til betinget fengsel i to år. Lagmannsretten hadde idømt 1 år ubetinget fengsel og 1 år betinget. HR gjorde hele straffen betinget på bakgrunn av domfeltes helt spesielle medisinske tilstand.

90) Rt-2004-23. En 40 år gammel mann hadde begått ett tilfelle av seksuelt overgrep mot sin tolvårige datter, jfr. straffeloven §195 første ledd 1. straffalternativ og §197. Overgrepet var ikke av de mest alvorlige og HR sa seg enig med Lagmannsretten om at fengsel i ni måneder var en passende straffutmåling. Førstevoterende sa: "I tråd med lovgivers intensjoner har Høyesterett i senere år skjerpet straffenivået for alvorlige seksuelle overgrep mot barn. Jeg kan på denne bakgrunn ikke se at det er grunnlag for å redusere den straff lagmannsrettens flertall har utmålt." HR anerkjenner at lagmannsretten har fulgt opp lovgivers intensjoner.

92) Rt-2004-28. En 33 år gammel mann hadde hatt samleie med en jente på 13 år og åtte måneder, og saken gjaldt straffutmålingen for overtredelsen av straffeloven §195 første ledd

2. straffalternativ. Lagmannsretten hadde idømt fengsel i 2 år og 1 måned, hvorav 1 år betinget. HR idømte ubetinget fengsel i 2 år. Høyesterett fant ikke grunnlag for å gå over lovens minstestraft på fengsel i to år, jfr. Rt-2003-128 (nr.76). Når det gjaldt villfarelse med hensyn til alder, uttalte HR: "Villfarelse om alderen vil ikke kunne tillegges nevneverdig betydning ved straffutmålingen med mindre domfelte, ut fra et strengt aktsomhetskrav, ikke er noe som helst å bebreide i så måte."

98) Rt-2004-437. Saken gjaldt straffutmåling for tre tilfeller av seksuell omgang med en jente på ni og et halvt år, jfr. straffeloven §195 første ledd 1. punktum og annet ledd bokstav c. HR fastholdt lagmannsrettens straff på fengsel i 1 år og 9 måneder. Det ble uttalt i dommen at lagmannsrettens avgjørelse var i tråd med gjeldende rettspraksis.

101) Rt-2004-1035. En 51-årig mann var dømt for fem til seks tilfeller av seksuell omgang med sin åtte til ni år gamle nevø, hvorav det ene tilfellet skjedde ved voldtekt, jfr. straffeloven §192 første ledd bokstav a og §195 første ledd 1. straffalternativ og annet ledd bokstav c. HR fastholdt lagmannsrettens dom på fengsel i 1 år og 10 måneder og mente at dommen var i tråd med gjeldende praksis.

102) Rt-2004-1408. En 33 år gammel mann hadde ved et enkeltstående tilfelle hatt utuktig omgang med sin 4 1/2 år gamle datter, jfr. straffeloven §195 første ledd 1. straffalternativ og straffeloven §197. HR støttet seg til Rt-2004-23 (nr.90) for straffutmålingen og satte straffen til fengsel i 7 måneder, noe som var 2 måneder mindre enn det lagmannsretten var kommet frem til. Noe av grunnen til den lave straffen var at saken hadde tatt uforholdsmessig lang tid, - noe domfelte ikke kunne lastes for.

104) Rt-2004-1578. En mann var i besittelse av 529 bilder og 39 filmfiler med barnepornografi, jfr. straffeloven §204 første ledd litra d. HR satte straffen til fengsel i 90 dager, hvorav 60 av dem var betinget. Lagmannsretten hadde opprinnelig utmålt fengsel i 90 dager, hvorav 75 av dem betinget. HR skjerpet straffen, blant annet med bakgrunn i et ønske om å slå ned på barneporno. Dette begrunnes med allmennpreventive hensyn.

106) Rt-2004-1949. En på gjerningstidspunktet 16 år gammel gutt hadde hatt samleie med sin 9 år gamle søster, jf straffeloven §195 første ledd, 2. straffalternativ. HR valgte her å gi en helt ut betinget dom, mens lagmannsretten hadde idømt 1 års fengsel, hvorav 6 måneder betinget. Dette ble begrunnet med domfeltes personlige forhold og tidsaspektet. Domfelte hadde også tilstått alt umiddelbart. På bakgrunn av domfeltes alder, 16 år, ble det vist til straffelovens §55 som åpner for at straffen da kan settes ned under det lavmål som er fastsatt for handlingen eller fastsettes til en mildere straffart.

109) Rt-2005-126. En 30 år gammel mann hadde hatt samleie med en pike på 14 år og 11 måneder, jfr. straffeloven §196 første ledd. HR idømte fengsel i 120 dager, lagmannsrett hadde idømt fengsel i 75 dager. Økningen i straffen begrunnes med at lagmannsrettens straff var for lav hensett til straffenivået i nyere høyesterettspraksis.

112) Rt-2005-544. En 44 år gammel mann var dømt for flere seksualforbrytelser, blant annet for overgrep mot en seks år gammel jente, jfr. straffeloven §195 første ledd 1. punktum, og andre ledd bokstav c. Lagmannsretten dømte mannen til fengsel i 1 år og 6 måneder, HR mente at dette var for strengt og dømte mannen til fengsel i 1 år og 3 måneder. Særlig hans uforbeholdne tilståelse trakk ned.

113) Rt-2005-556. En 22 år gammel mann var dømt for forsøk på overfallsvoldtekt, jfr. straffeloven §192 første ledd bokstav a. Lagmannsretten dømte ham til fengsel i 3 år og 6 måneder, HR mente at dette var for strengt og fastsatte straffen til fengsel i 3 år. En del av begrunnelsen var at forsøk på en handling skal straffes lavere enn om selve handlingen ble utført.

115) Rt-2005-564. En 21 år gammel gutt var dømt for å ha hatt tre samleier med en jente på 13 år og ti måneder, jfr. straffeloven §195 første ledd 2. straffalternativ. Lagmannsretten idømte fengsel i 2 år og 1 måned, hvorav 1 år og 4 måneder betinget. Under sterk tvil kom HR frem til samme resultat.

117) Rt-2005-919. En 37 år gammel mann oppbevarte og mulig videresendte barnepornografi, jfr. straffeloven §204 første ledd bokstav d, slik bestemmelsen lød før endring i 2003. Lagmannsretten dømte ham til samfunnstjeneste i 300 timer. Grunnet rettspraksis skjerpet HR straffen til fengsel i 7 måneder, hvorav 2 måneder ubetinget.

118) Rt-2005-1058. En mann var dømt for oppbevaring av barneporno på video og Pc, jfr. straffeloven §204 første ledd bokstav d (slik bestemmelsen lød før lovendringen 20. mai 2005 nr. 29). Lagmannsretten gav mannen fengsel i 9 måneder, hvorav 6 måneder betinget. HR skjerpet straffen betraktelig og viste blant annet til Rt-2003-1091. Mannen ble idømt ubetinget fengsel i 1 år.

120) Rt-2005-1274. En gutt på vel 18 år og 10 måneder var dømt for samleier med en jente på vel 13 år og 8 måneder, jfr. straffeloven §195 første ledd 2. straffalternativ. Mannen ble av lagmannsretten dømt til fengsel i 2 år, hvorav 1 år og 10 måneder betinget. HR fastholdt straffen, blant annet på bakgrunn av likhet i alder.

121) Rt-2005-1651. En 19 år gammel mann hadde hatt samleie med en 15 år gammel jente, jfr. straffeloven §196 om seksuell omgang med barn under 16 år. Lagmannsretten lot straffen falle bort som den kan gjøre etter bestemmelsens fjerde ledd, da tiltalte og partner ble ansett å være omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling. HR var enig i dette.

122) Rt-2005-1707. En mann var dømt for seksuell omgang med sin 3 1/2 år gamle datter, jfr. straffeloven §195 første ledd 1. straffalternativ, jfr. §197. På grunn av at det dreiet seg om en ikke altfor alvorlig sak, ble mannen av lagmannsretten dømt til en fullt ut betinget dom. HR sa seg enig i dommen på 120 dager betinget fengsel.

125) Rt-2006-40. En mann som på gjerningstidspunktet var 22 år, hadde hatt fire samleier med to jenter under 14 år og 13 samleier med to jenter under 16 år. Lagmannsretten hadde dømt mannen til fengsel i 2 år og 9 måneder, hvorav 9 måneder betinget, en straff HR fant i tråd med rettspraksis.

127) Rt-2006-431. En 53 år gammel man var dømt for å ved flere anledninger ha begått en "seksuell handling" jfr. straffelovens §200. Lagmannsretten idømte fengsel i 120 dager, hvorav 90 av dem betinget. HR sa seg enig i dette.

130) Rt-2006-809. En mann var dømt for seksuell omgang med barn under 14 år, jfr. straffeloven §195 første ledd 1. straffalternativ. Han var flere ganger tidligere straffet. Lagmannsretten idømte fengsel i 1 år og 8 måneder. HR idømte fengsel i 1 år og 5 måneder. Det at domfelte tilsto alt var i seg selv straffreduserende.

132) Rt-2006-1319. En mann var dømt til fengsel i fire år for overtredelse av straffeloven §192 første ledd bokstav a, jfr. annet ledd bokstav a. Han hadde i tillegg gjort andre lovovertridelser. HR viste til praksis og fastholdt lagmannsrettens dom på fengsel i 4 år.

133) Rt-2006-1392. En mann hadde hatt sex med en psykisk utviklingshemmet kvinne, en overtredelse av straffeloven §193 annet ledd. Høyesterett opprettholdt lagmannsrettens straffutmåling på fengsel i ti måneder på bakgrunn av rettspraksis.